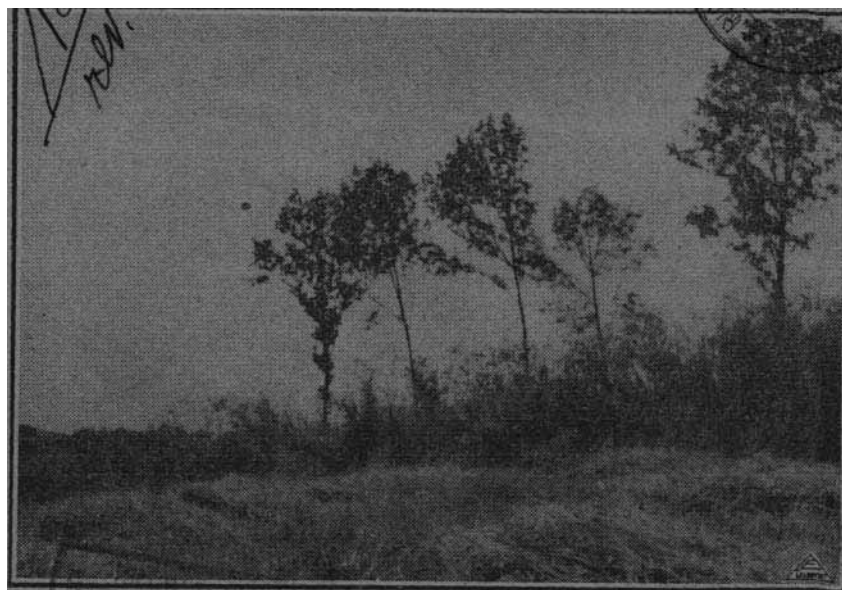

Viața Basarabiei

REVISTĂ LUNARĂ

Editată de Asociația culturală „Cuvânt Moldovenesc

Director PAN. HALIPPA

Amurg, lângă Tighina.

SUMARUL:

Chemarea brazdei (versuri).....	<i>Pan. Halippa</i>
Amintiri din anul unirii în Basarabia	<i>V. V. Haneș</i>
Acorduri uitate (versuri).....	<i>Al. Terziman</i>
Vis și viață (versuri).....	<i>D. Nichifor</i>
Trușenii de altă dată	<i>Gheorghe V. Madan</i>
Orașe și cetăți dispărute	<i>P. Constantinescu-Iași</i>
Ning pomii (versuri).....	<i>Cantemir Stoian</i>
Un praș de graniță: Șoroca	<i>D. Iov</i>
Famiiliile boeprești ale Vechei Moldove Hâncu și Hașnaș.....	<i>Gheorghe G. Bezviconâi</i>
Producția și comerțul de cereale în Basarabia sub Ruși	<i>Eugen Targașev.</i>
Chilimbarul	<i>C. Ambrojevici</i>
Un bucureștean în Basarabia în 1831	<i>Al. David</i>
Inflația.....	<i>S. Bogos</i>

CRONICA : RECENZII: Vasile Lașcu, de P. H. — Ioan Petrovici, de G. Rașcu. — Hasdeu povestind copiilor, de P. C. — Lupta pentru limba românească și ideea unirii la Români din Basarabia după 1812 de Z. — G. Kirvan-Răzvan, de G. Rașcu. — Cultura Poporului, de Z. — INSEMNAȚII : Vasile Conta, de P. C. — Hipertrofia eului în poezia rusă contemporană, de Mihai I. Pricopie. — Amintiri despre Pușchin, de P. H. — Generalul Ernest Broșteanu de A. T.

Redacția și Administrația: Chișinău, str. Iașilor No. 15.

Asociația Culturală „CUVÂNT MOLDOVENESC”

Recunoscută persoană juridică prin sentința Tribunalului Lăpușna S. I.

Scopul Asociației:

ART. 1. din statut: Se înființează cu sediul în Chișinău și pe timp nelimitat, o asociație pentru crearea, ajutorarea și susținerea faptelor de cultură națională și educație cetățenească cu denumirea „Cuvânt Moldovenesc”.

ART 2. Ea va ajuta populația din Basarabia în scop de-a progresa pe calea culturii naționale, educației cetățenești și în domeniul economic, încurajând-o și sprijinind-o în toate începuturile bune.

Președinte, PAN HALIPPA

Anibal Gheorghiu Secretar g-1

Abonamentul: 120 lei pe an; pentru autorități, lei 500

Colaboratorii revistei:

Alexandrescu C.,—Ceslav Ambrajevici,—Arbore Zamfir,—Acațtov Mihail,—Antoși Panait,—Bălan St.,—Balbareu L.,—Boga L. T., — Bogos D., — Boldur A.,— Bulat Toma, prof. universitar, — Bulat Ștefan, — P. Bajbeuc-Melicov,— Cazacu Aurel,—Cernăianu Constantin D-r., — Cerchez Ecat., — Ciobanu Ștefan, membru al Academiei Române, — Al David, — Constantinescu-Iași Petre, profesor universitar, — Crihan Anton, — Cujbă Sergiu, Cuzminschi Pavel, — Cardas Agricola, — Ciofleac Romulus, — Ciachir Mihail, — Dunăreanu N., — Dumitrașcu Ion, — Fală Profir, — Fircă Petre, — Friptu Iulian, — Frunză Auxentie, — Gala Galaction, — Ghibu Onisifor, prof. univ.,— Ghelmegeanu Mihail, — Ghenzul Vasile, — Gheorghian Petre, — Georgescu-Vrancea Const, Halippa Pantelimon, — Haneș Petre, Harea V.,—Miron C. Holban,— Hotnog T., — Haneș V.,— Iacobescu Th.,—Iov D.—Ioncu T.,—Ionescu Darzeu,—Ispir Mircea,— Luțcan Anton, — Lașcu Vasile, — Macovei Ioan, — Madan Gh.,— Mitchevici Iuliu, — Marian Liviu, — Munteanu Donar, — Negrescu Ioan, — Nastase Gheorghe, conferențiar universitar, — Niculiță N. I. — Obreja-Iași G., — Pelivan Ioan, — Popovschi N., — Profiri N., — Poleac Manuil, — Porucic T. — Popescu Constantin, învățător, — Smochina Nichita, — Cezar Stoica,— Spătaru N, — P. V. Ștefănuță, — Teianu Const., — Jerziman Al., — I. C. Teodorescu, prof., — Tudor Iorgu, — Teodorescu Const., avocat, Vitt. Popa, — Ușurelul Al., — Usinevici Șt. Dr., — Vasiliu - Hasnaș Elena, — Vicol Teodor, D-r, — Vrabie Grigore — Zaborovschi I. — Știrbu T. A.

Viața Basarabiei

REVISTĂ LUNARĂ

Editată de Asociația culturală „Cuvânt Moldovenesc”

DIRECTOR: PAN. HALIPPA

Chemarea brazdei

*In vestmânt de verde pan' în zare,
De azur și spornică lumină;
Pe traseu de brazdă 'n răsturnare
Și sub zvon de zumzet în surdină,—
Zilnic defilează 'n sărbătoare
Mândra noastră primăvară plină.*

*Intr'o încordare de gândire,
De nădejde și voință vie,
Lumea muncitoare cu grăbire
Impânzește dealuri și câmpie,
Ici în cete, colo 'n răsăpire —
La porunca brazdei ce îmbie.*

*Zile de zămislitoare muncă!
Nimeni nu-i cu gândul ca să fugă
De la sfânta, din străbuni, poruncă:
A lucra e farmecul de ruga,
A munci e dorul ce te-aruncă
De-a creia odor din buturugă!..*

*In aceste zile de robotă
Cine n'are fruntea asudată,
Na cunoaște, bietul, nici-o iotă
Din a vieții carte ferecată
Și va fi trecut în ea c-o notă
De ființă fără judecată.*

*Lenea e o boală de ocară,
Cu dangale slute, rușinoase.
Numai cei cu-a anilor povară,
Sau cu moartea încuibată 'n oase,
Nu pot tinde ca odinioară
La plăcerea muncii sănătoase.*

*Voi copii ai firei și ai țării,
Nu scăpați o zi de lucru Spornic, —
Prindeți lacom și nu dați uitării
Glasul chemător și dornic
Ce răsună din cuprinsul zării
Și deșteaptă ca un zvon de ornic.*

Pan. Halippa

CUGETĂRI.

De Paul Gore

Să nu fim pretențioși față de trecut, asta nu are nici un înțeles, inșă să fim pretențioși față de prezent și prudenți pentru viitor,

înfăptuirea reformelor este o operație grea și scumpă pentru orice organism de stat. Nici un stat nu poate să trăiască în tr'un schimb permanent de reforme. De aceea, dacă statul introduce vr'o reformă ea trebuie să fie bine studiată, bine chibzuită și bine alcătuită. Ca și o persoană particulară, statul se decide la o operație după multă chibzuială, și hotărîndu-se, convoacă specialiști, cari fac operația într'un mod radical și nu fac întâi o ciornă. Specialiștii, în orice caz, sânt indispensabili.

Amintiri din anul unirii în Basarabia

Chișinău, 1918, Ianuarie 26. — a) *Am avut o convorbire cu învățătorul Petre Tomacinski, din satul Frumușica, jad. Soroca. Luase parte la sărbătoarea de 24 Ianuarie, care se ținuse în sala teatrului din Chișinău, unde pentru întâiaș dată, artiștii Teatrelor Naționale din România jucau piese cu subiect românesc, învățătorul basarabean povestea cu bucurie, despre atmosfera de entusiasm național, despre strigătele de „vivat România, vivat Basarabia”, ce izbucneau din piepturile ascultătorilor. Artiștii au fost chemați de nenumărate ori. Învățătorul mi-a povestit în deosebi despre o feerie, în care apăreau trei femei, reprezentând țările românești, redeșteptate: întâiu, totul eră în întunec, apoi începea să se vadă, definindu-se din ce în ce mai bine, trei femei, cari dormiau; una câte una s'au deșteptat pe rând... „La început, nimeni nu înțelegea ce este. Apoi s'au lămurit. Și-atunci, a fost deajuns să înceapă unul să strige „Trăiască România”, că toată lumea din sală a pornit cu aplause și cu strigăte puternice de entusiasm național*.*

Din toată povestirea învățătorului se vedea bucuria ce-i învăluia sufletul față de această mișcare de redeșteptare național-românească în Basarabia. Mereu repetă: „e bine, e frumos”.

In altă ordine de idei, arată caracterul curat românesc al numirilor toponimice, în Basarabia: numele de localități, Cornești, Bucovăț, Buciumeni, Văleni, Găiești, Frumușica, etc. Mi-a mai spus c'ar fi bine să se scrie cărți de agricultură, pentru țărani de peste Prut.

Cum eră de față, la convorbirea noastră și un inginer silvic, de origină macedonean, am căzut de acord ca acesta să se ducă la Ministerul de Instrucție, la Iași, și să-i ceară să sprijine publicarea unor astfel de cărți, atât de necesare în Basarabia.

b) *Inginerul macedonean, d-l Teju, care eră mobilizat ca sublocotent, cu serviciul la Chișinău, ne-a povestit un fapt caracteristic*

„Am fost trimis cu un pluton de soldați în sătul Văleni. Am intrat în sat cu oarecare teamă; nu cunoșteam oamenii. De aceea mi-am așezat soldații unul după altul la depărtare de zece pași fiecare. Așa am înaintat până la primărie, unde am strâns frunțașii satului și le-am explicat rostul venirii mele. Apoi, am început să le vorbesc și altele, despre Români dela noi, despre Români din alte părți, de năcazurile lor și de năzuințele lor. Atunci, cei mai bătrâni au prins a vorbi mai desghețat și a povesti despre ce-și mai aduceau aminte. Unii știau crâmpie din istorie, de când Basarabia eră unită cu Moldova; unul dintre cei mai bătrâni plângea, povestindu-și amintirile. Am avut prilejul să-i îmbărbătez, să le vorbesc așa cum îmi spunea sufletul.

„Când am dat să plec, nu ne-au lăsat; ne-au adus vin și plăcinte calde, făcute atunci pentru soldații mei. Toți ne-au ospătat cu bucurie mare”.

c) Mi s'a spus că la recepția dela D-l General Broșteanu, comandantul trupelor românești în Basarabia, în ziua de 24 Ianuarie 1918, reprezentanții autorizați ai Basarabiei au vorbit deschis de alipirea țării lor la România, dar au adăugat: „Să facem așa ca să easă bine !” Vorbele acestea le-a spus însuși președintele Sfatului Țării.

27—31 Ianuarie 1918. a) Zile frumoase, zile de zbucium, de năzuinți întrevăzute, au fost aceste întâi zile ale șederii noastre la Chișinău. Nevoile și preocupările personale se șterg, se uită cu totul, față de interesul faptelor de ordin general, al Românilor de aici.

Am găsit 15 profesori băjenari, din Ardeal, Bucovina și România, strânși în jurul cercului „România Nouă”, care luptă prin gazeta cu acelaș nume, pentru unirea politică a neamului românesc de pretutindeni.

Din vechiul regat, între alții, d-l D. Munteanu-Râmnic, care scotea la Ploești o foaie intitulată „România Viitoare”, și fraatele meu, d-l Petre V. Haneș, cunoscut ca cercetător literar al scriitorilor români, pe cari îi edita la editura „Minerva” din București.

Din Transilvania eră d-l O. Ghibu, care a publicat la Chișinău foaia „Ar dealul*”, continuată cu „România Nouă”, iar din Bucovina cunoscutul publicist G. Tofan.

Profesorul G. Murgoci făcea studii de agrogeologie.

Toți profesorii români băjenari făceau lecții de limba română, fie la școli, fie în particular.

Păcat numai că lucrau izolat unii de alții; fiecare își alesese metoda pe care o credea mai bună. Nu se vedea o linie unitară de conduită didactică, care singură ar fi dus la un rezultat mai iute obținut.

Dar eram în epoca de pregătire; erau primele frământări din cari trebuia să iasă mai târziu cărarea cea bună, limpede, bine bătătorită, spre binele românesc. Toate energiile românești se vor strânge cu timpul, la ele se vor alipi toți oamenii de ispravă din Basarabia, și astfel se va porni să bată cu tărie, vântul de prefacere, în sensul vederilor și dorințelor noastre.

b) La Generalul Broșteanu. — *Eram patru profesori, sosiți în misiune culturală în capitala Basarabiei. Dorința noastră de a lucra trebuia să se potrivească cu îndrumările ce ni-ar fi dat șeful suprem al armatei române de ocupație.*

Astfel am avut toți ideea să vorbim cu Generalul Broșteanu.

Un om de statură înaltă, cu o atitudine degajată, cu fața, . privirea și vorba nespuse de prietenoase. Sufletul lui, de o bunătate și o simțire de neam fără margini.

„Da, ați venit în vederea propagandei românești, bine cunoscute”, ne-a spus dânsul, îndemnându-ne să întreprindem această campanie, prin presă.

I-am arătat dorința noastră, de a face un curs public, de limba, istoria și geografia României, pentru Moldovenii doritori și pentru soldați.

În direcția aceasta, autoritățile militare și-au dat tot interesul, punându-ne la dispoziție o sală largă și încăpătoare.

c) La Comisiunea interaliată.

Am luat contact cu unii din reprezentanții români în comisiunea interaliată. Am cunoscut astfel părerile guvernului român cu privire la organizarea unor cooperative și căminuri, pentru înlesnirea refugiaților români în Basarabia, precum și pentru înlesnirea grupului de profesori, ziariști și diferiți misionari români în țara de peste Prut.

Cu acel prilej, am cunoscut pe doi miniștri basarabeni, Ion Pelivan, ministrul de interne, și Ioncu, ministrul de finanțe. Am

avut astfel prilejul a cunoaște pe doi din fruntașii vieții basarabene, în acele momente de prefaceri sociale. Oameni de mult bun simț, simpli la vorbă și curați la suflet, pătrunși de marile griji și greutăți ale țării.

Am auzit vorbindu-se de un proiect economic, spre a se înlătura mijlocitorii dintre țăranii vânzători și cumpărători și spre a se duce o luptă de afirmare a elementului românesc.

Din vorbele lor, se mai vedea grijă de armată și banul Statului, de onestitatea cuvântului și de propășirea prin autonomie și libertate.

1 Februarie 1918. a) *Nu sunt destui oameni la Chișinău ! Vorbesc de oameni de ispravă, de Moldoveni adevărați. Pe mulți i-au prins vremurile, în Rusia, iar mulți dintre cei de-aici sunt otrăviți de streini.*

Din regimentele basarabene vin mereu știri de nesupunere, de revolta soldaților împotriva comandanților lor.

Comandamentul militar român ar fi împușcat 17 soldați moldoveni, cari au vrut să-și omoare ofițerii!

Evreii, prea mulți la orașe, duc o propagandă ascunsă, împotriva noastră. Bolșevici, sunt destui pe pământul Basarabiei. Finanțele țării sunt sleite. Funcționarii neplătiți de câteva luni.

La Directoratul învățământului, un om slab și nepatriot. Refacerea școlilor în înțeles moldovenesc merge greu; înăuntrul școlii, mulți dușmani curentului național.

Pe pământul „ independent ” al Republicii moldovenești trăesc încă armate streine, dușmănoase: fronturi de armată poloneză, soldați ruși. Uniforma rusească stă încă pe umerii Moldovanului scuturat de robie.

b) Școala Doamnei Catacazi. — *Doamna Catacazi face parte dintfo veche familie basarabeană. Pe vremuri bogată, în vremea aceasta mai strâmtorată, a luat hotărârea să înființeze niște cursuri de limba română, pentru funcționari. Erau mai multe grupe, fiecare cu profesorul său.*

2 Februarie 1918. — *Un grup de învățători din România au sosit la Chișinău, ca să facă propagandă culturală în diferite centre ale Basarabiei. Intre ei, sunt elemente de valoare, oameni de frunte ai satelor, apostoli ai neamului. Au luat contact cu fruntașii vieții basarabene și în trei zile s'au risipit fiecare într-o parte a țării.*

3 Februarie 1918. — Societatea Făclia și-a votat statutele. Scopul e național, ca al Ligii culturale din România. In programul de activitate sunt prevăzute: teatru, Universitate populară, școli, biblioteci, etc. Sediul: Hotel de France.

Cursuri de limba română. Profesorii veniți din „țară” au dat ideea înființării unui curs public de limba română. Cu ajutorul comandamentului, s'a pus la dispoziție în acest scop, o sală la I-ul Gimnaziu, în Kievscăia, unde eră instalat Polcul Moldovenesc.

In acelaș timp, Făclia a întocmit un program al său, cu acelaș scop, alcătuit după cum urmează:

ȘCOALA MOLDOVENEASCĂ
No. 1 A SOCIETĂȚII
„FĂCLIA”

Învățătura se dă în toate zilele la Gimnaziul No. 1, din ulița Kievscăia pe grupe:

Grupa	I	dela	9—9 ⁵⁰	cu D-l Prof. Seb. Bornemisa
„	II	„	10—10 ⁵⁰	„ „ „ D. Munteanu-Râmnic
„	III	„	11—11 ⁵⁰	„ „ „ Vasile V. Haneș
„	IV	„	12—12 ⁵⁰	„ „ „ Harălâmbie Popa
„	V	„	1—1 ⁵⁰	„ „ „ Virgil Tempeanu
„	VI	„	4—4 ⁵⁰	„ „ „ Axente Banciu
„	VII	„	5—5 ⁵⁰	„ „ „ Vasile Greciuc
„	VIII	„	6—6 ⁵⁰	„ „ „ I. I. Căprescu
„	IX	„	7—7 ⁵⁰	„ „ „ Petre V. Haneș

Intr'o grupă se primesc numai 25 de ascultători.

Grupele II, III, VIII și IX sunt toate prinse. Celelalte sunt slobode și cine vrea să poftască să facă arătare la biuroul „Făcliei”, Mihailovscăia 52, dela ceasurile 10—2 și 5—7.

Membrii Societății primesc învățatură fără plată. Ceilalți plătesc 3 ruble pe lună.

Această școală moldovenească s'a deschis la 12 Februarie.

Patru serii de elevi au fost alcătuite de ofițerii și soldații Polcului Moldovenesc; celelalte serii de diferiți doritori din publicul Chișinăului.

Universitatea populară. La sediul Societății „Făclia” s'au strâns mai mulți cărturari moldoveni, ca Pan. Halippa, I. Pelivan, Erhan, Eustin Fratiman, Țanțu, Porucic, Usinieviți și D-na Dr. Alistar, precum și profesorii refugiați români Murgoci, P. Haneș, D. Munteanu-Râmnic, V. V. Haneș, apoi Sergiu Cujbă, Balamace, etc., și au pus bazele Universității populare din Chișinău. Universitatea e pusă sub auspiciile Societății „Făclia” și e sprijinită de Ministerul de Instrucție al Basarabiei, Comisia școlară, Liga culturală a femeilor, Societatea de cultură a Românilor din Basarabia, Cercul „Cuvântul Moldovenesc” și Centrul studentesc.

Scopul Universității era: de a răspândi cultura și științele în popor, de a lucra pentru redeșteptarea și educarea conștiinței moldovene, de a stărui prin toate mijloacele la răspândirea limbii și literaturii române în popor și clasele culte.

Universitatea se va conduce, în spirit autonom, de un comitet administrativ și de consiliul profesorilor.

S'au fixat următoarele cursuri:

1. Istoria politică a Românilor cu Prof. G. Tofan
2. Istoria socială, culturală și economică a Românilor „ „ D. Munteanu-Râmnic
3. Istoria limbii române „ „ V. V. Haneș
4. Istoria literaturii române „ „ P. V. Haneș
5. Geografia generală a României și în special a Basarabiei „ „ G. Murgoci, Porucic, Pan. Halippa și Panteleef
6. Istoria bisericii române „ „ O. Ghibu, E. Fratiman și Preotul Bejan
7. Prelegeri de Drept „ „ I. Pelivan și Sergiu Cujbă
8. Medicină populară „ D-na D-r Alistar
9. Bacteriologic și epizotologie „ D-l Usinevici
10. Agronomie „ D-l Matcovski
11. Științe naturale „ D-nii Porucic, Usinevici, Panteleef și Murgoci

Inaugurarea Universității populare din Chișinău s'a făcut la 18 Februarie 1918. O dare de seamă amănunțită a publicat „România Nouă”, din 20 și 21 ale acelei luni.

La 20 Fevruărie, am început seria de lecțiuni la cursul de istoria limbii române. Ele au tratat despre: Părerile învățaților despre origina limbii noastre; Elementele constitutive ale limbii; Locul de naștere al limbii române; Dialectele; Desvoltarea limbii române până în veacul al XVI-lea; Limba română ca icoană a vieții culturale ; Limba literară ; Curente lingvistice și literare; Influența franceză; Contribuția lui Alecsandri și Eminescu la înfrumusețarea și îmbogățirea limbii; Desăvârșirea limbii literare prin opera lui Al. Odobescu.

Lecțiile de istoria limbii române s'au prelungit până la finele lunii Iulie 1918.

Am ținut și două conferințe la matineurile de Duminică, ale Universității populare; una despre Idealul ostășesc în literatura română și alta despre Poezii basarabeni de astăzi.

Ascultătorii lecțiilor mele erau vreo 15 ofițeri basarabeni, vreo 10 institutoare dela școala D-nei Catacazi, vreo 10 studenți și studente, câteva persoane particulare, iar cu începere dela 1 Maiu, numeroase învățătoare și învățători, câțiva profesori secundari și apoi publicul flotant.

P. V. Haneș

ÎNDEMNURI

De B. P. Hașdeu

Români, se cuvine a ne gândi pe prima linie la cele românești. Români să fim, orice am face și oriunde am nimeri.

*

Cine se teme a fi român totdeauna, sub pretext de oportunitate, nu e român niciodată.

*

Românismul este umanitate, libertate și adevăr. Cosmopolitismul — egoism, sclavie și minciună.

Acorduri uitate

UN ADOLESCENT VISEAZĂ ;

*E plină de cântec grădina.
Sub cerul întins și senin
Amurgul își cerne lumina,
Iar umbra-i se-așterne deplin...*

*In liniștea sfântă a sării
De argint par salcâmi din drum..
Poporul de flori, înstelării
Inalță cântări de parfum...*

*...Și'n sară aceasta târzie,
Cu liniște j vis și pustiu,
Mi-i gândul la dulcea mea Lie —
Și plâng... așat.. fără să știu...*

O FATĂ DES AMĂGITĂ SCRIE?

*Iubite, se distramă
Iubirea ta, răcești;
Iubite, îmi dau seamă
Că nu mă mai iubești.*

*Iubite, fața-ți bună
Din mintea-mi pic cu pic
Se scurge: o minciună
Topită 'ntr'un nimic...*

*Mă sbat în crunt răsuflet,
Dar gura-ți n'o mai știu.
Iubite, 'n al meu suflet
Se face iar pustiu...*

UN BĂRBAT SINGURATEC SUSPINĂ:

*Afară plânge ploaea... strada-i tristă...
Sub geam amurgul vânăț trece,..
Fluturând cernita lui batistă...
Tăcere umedă si rece...*

*Stau singur în odaie... si gândesc...
Pe-obraz se scurge-o lacrimă... tresar...
Uitate vise 'n suflet se trezesc:
Imi aduc de tine aminte iar...*

*Ce faci tu oare acum ? Pe unde ești, —
Prințesa mea din vremuri depărtate ?
Cânți poate la pian acum? Citești?
Imbrățișezi copilul? Dormi? Sau, poate*

*In golul sur al lini stei de sară.
Visând în mica ta odaie,
Ascultți și tu cum plânge afară
Povestea noastră 'n stropii reci de ploae?*

Vis și viață

*Pe patul meu de scânduri,
Trudit de al vieții chin,
M'am scufundat în gânduri
S'am adormit senin.*

*Privești minunate
Mi s'au deschis în vis
Și drumuri fermecate
Mau dus în paradis.*

*Cântări cerești, divine,
Auzul mi-au furat
Și îngeri mii și zâne
In cor m'au salutat.*

*Plăceri nicicând trăite
Ființa mi-au umplut
Și taine negrăite
Avea le-am văzut...*

*Dar azi la deșteptare
Din prea frumosu-mi vis,
Viața mi se pare
Un fund adânc de-abis.*

*Zadarnic cerc icoana
Visărilor s-o scriu:
Nătângă-mi este pana
Și gându-mi e pustiu..*

*O, nu râvniți la viață
Voi cei ce știți visa:
Viața este-o hoță —
De rai ne fură ea.*

Daniil Nichifor

Trușenii de altă dată,

Eh, sireacele crâșmele noastre . răzășești din Trușeni!.. In lăuntru și-n afara lor am învățat eu a juca cazaciocul pe vine și alte danturi bărbătești, de unul sau de hurtă, ca : *Huleandra, Țiitura, Ghilabaua, Tananaua, Husanca, Țapul, Corăbieasca, Hangul moldovenesc și cel jidovăsc !...*

Acolo, — gal-gal-gal din brâcacea cu vin — jumătate de veac în urmă, pe vremea rușilor,—am învățat eu o mulțime de cântece și cetărături, precum și fel de fel de *bazaconii, șotii, prujituri, șugubine, pătărăanii, ghidușii, limba păsărească, cinghilituri, vorba celuia și jocuri de cuvinte.*

Că numai ce auzeai pe câte unul mai bengos cinghilind :

— „Cinghel, cinghel ? — La cap pieptene, la coadă secere, — pricepe-te boule, cucoșu măgarule !" ¹⁾

Ori : — „Rădăcină pătrăcină — rari voinici o desbină ?!" ²⁾

Sau te îmbia să zici iute, fără poticneală, cuvintele cu pozna ; — „Dă și șipul în mâna mea !" ³⁾

Tot acolo am aflat eu — din viu grai rămas din bătrâni în bătrâni, — cum era odată, în vremea de demult, traiul oamenilor pe aceste locuri ale Moldovei.

La noi în Trușeni erau patru crâșme răzășești, câte una de fie-care din cele patru baștine — *Ivașcova, Benga, Piscul și Frasna* — pe cari au descălecat odineoară cei patru bătrâni, cari s'au așezat aici: — la început ca odăeri, iar mai apoi au făcut și sat; însă nu pe seliștea de acum, dar în altă parte, mai la fată, pe locul numit *Târlăești*, lângă iazul cei mare de adineoară, cu pește și moară cu două pietre, din Valea Bacului, unde se încep *Cheile Bacului*.

Mai aveau trușenenii și un ratoș, în afară de sat, la șleahul din Valea Bacului, unde poposeau taberele de care încărcate cu povară, ce mergeau în susul sau josul Bacului.

¹⁾ Cucoșui,

²⁾ Cartea, știința de carte.

³⁾ Sticla de vin sau de rachiu.

Crășmele erau din bătrâni, fie-care baștină cu crășma ei; și răzășii le închiriau gospodarilor doritori de crășmărie, ear chiria o beau frățește la fie-care vadea.

Crășmele erau deschise zi și noapte, și răzășii veneau ca la ei acasă, chiar dacă n-aveau nimic de târguit. Vara bețivii și leneșii satului se tolăneau pe prispă afară sau se grebăhau în gârliciul beciului.

Partea femeiască n-avea voie să vie la crășmă, cum era obiceiul în satele cele boerești.

În fața fie-cărei crășme era câte un medean neîngrădit, pe care Duminica se hârjoneau flăcăii : se trânteau, se blenduiau, se jucau de a *mincea halca* ori *de-a buhaiu* ; cântau din telinci, din buciume și trăgeau cu arcul, ca să vadă a cui săgeată sboară mai sus ori mai departe.

Seara, pe acest țarcălan, se jucau coplejii: de-a *mijatca* de-a *harbujii* ori *băteau* docar/za, pan ce nu mai puteau oamenii de sghihuitul lor și-i luau mamele înduret, gonindu-i cu prăjina acasă.

La sărbătorile cele mari, cum sânt: Pastile, Sfântul Gheorghe, Ispasul și Duminica Mare, pe aceste medeanuri se făcea joc cu lăutari, din scripcă și cobză, și scrânciob cu roată, ca să se deie lumea *huța-mprejur*.

Pe la chindeiu se încingea cate o horă mare, așezată și domoală, în care se prindeau și însurăteii. Bătrânii priveau cu bucurie, și numai ce *auzeai* pe câte unul : — „Ian priviți ce hoară mândră!.. Parcă-i la *Căinări!*." Fiind că să povestea, că vre-o sută și mai bine de ani în urmă, *pe vremea împărătesii Catirinii*, când a fost bătălia dintre rus și turc, au luat rușii o mulțime de moldoveni de *beilic*, ca să le fie de călăuze și tălmăcitori sau să le care povara de proviant pentru moscali, iar călărimea de mazâli s-a luptat alătu i de cazaci împotriva turcilor la luarea Benderiului și a Ismailului.

Și deci atunci, când s'a încheiat pacea dela Căinări, dintre ruși și turci, a fost mare bucurie. Și moldovenii din oastea rusească au încins atunci o horă românească de s-a dus pomina!... că s'au prins în ea și ruși și turci L.

De atunci, când se vedea vre-o horă mândră și frumoasă, se zicea : „Ce horă mândră !.. Parcă-i la Căinări !..”

Pe la Sfântul Gheorghe, când îi codrul încheiat și toată fi-rea îndrăgostită, atunci demiaza, când se duceau lăutarii de la joc la masă, noi flăcăii trimiteam fetele la deal prin vii și livezi. Ele plecau înainte, noi mai târzior ; șt când ajungeam prin par-tea locului, începeam a chiui; dânsese ne răspundeau tot prin chiote, pân ce dam unii de alții și ne întorlocam lângă vre-o fântână sau isvor. Apoi ne răzlețeam, perechi perechi ca niște hulubași, pe câte o cărărușă, pan ce ne găseam câte un cuibușor pe iarbă verde, la umbra vre-unui copăcel sau în vre-o poeniță din pă-duricea răzășască.

Acolo pe iarba mătăsoasă, sub seninul cerului și-n mirozna florilor, ne ispiteam șăgalnic și ne șopteam, plini de fiori, cuvinte dulci de dragoste, mângâindu-ne încetișor peste ochi cu câte o crenguță de liliac înflorit... In jurul nostru vuia văzduhul de bon-dari și albine... iar din floare n floare se scăldau la soare, scăpă-rând din aripioare, fluturași sglobii și frumușei.....

Vrăjiți de atâta frumuseță rămâneam clipe lungi tăcuți și nemișcați ca în visare, pe când din vârf de nuc ori de cireș ne cânta cucul de noroc și mierla de veselie.

Pe urmă veneam din nou la joc și scrânciob. Fetele mer-geau înainte cântând:

*„De la deal de casa noastră
Creste-o floritică albastra,
De la deal de floritică
Doarme bădița Costică.
Costea doarme și visează,
Puicuța de dor oftează. Noi în urma lor, cuprinși*

frățește pe după gât și cântând :

*Subt prăsad în fundătură
Șueră-on voinic din gură
— Cucule, pasere sură,
Nu-mi cânta în curătură!
Da cântă-mi în lunca rara,
Să iasă, puica afară,
Să mi-o s frâng la inimioară !*

Zică cine ce o zice, dar eu zic, că nu-i pe lumea aceasta dragoste mai fericită, și mai plină de fiori dulci, decât dragostea aceasta..

curată și neprihănită, dintre flăcău și fată mare, în fapt de primăvară.

*
* * *

Nici crâșmele răzășești din sat, nici ratoșul din Bâc al trușenilor nu mai sânt demult; însă amintirea lor mi-a rămas dragă. De multe ori, în serile de eamnă, când gerul era moale și omătul adălbea întunericul nopții, se grămădeau în ele, deavalma cu mic cu mare, răzăși și mazâlii, pentru *a mai sta de horbă* și a mai scurta din noapte. Și de multe ori îi apucau și cucoșii la sfat.

La aceste șezători puteai afla obârșia tuturor trușenilor : cine, de când și de unde a venit și ce soiu de oameni sânt.

Atunci aflai, că. cutări sânt răzăși de baștină, adică dela începutul satului, iar cutare de cumpărătură, adică și-au cumpărat rezeșia ; că cutări sânt soiu bun, rar cutare - soiu rău î că cutări sânt așezați la minte, iar cutări îs niște bacaoni, adică trăsniți cu leuca și zurbalăi.

Că cutări nu-s moldoveni curați, da-s neam de grec, de turc, de tătar, de leah sau de arman.

Că al de Grozav sânt veniți din Tutova ; al de Bădros, ce le mai zice și Chitorag — din Bucovina ; al de Crăciun — din Odobești; al de Ionel d-înspre Galați; al de Isac din Jigălia Vas" luiului, al de Haidău — din robia boerilor de peste Prut ; al de Bag — din robia ungarilor, al de Vârlan— din țara leșască, al de Ionașcu din Ieși, alde talmăciu din Ucraina: — în sfârșit adunătura de tot felul și de tot neamul.

Că unul de al de Apostol Dănilă a fost vtori *șetrar*; că un Dumbravă a fost *ocolaș* ; că stră-răstrăbunul unor neamuri de frunte, de rezeși și mazâli, din trușeni, Grecul bătrânul, a fost cămăraș la Ștefan Vodă î că al de Ionașcu sânt cimotoii, adevă rubedenii, de ai serdarului Vasile Onofrei din Eși.

Că toate moșiile din țara Moldovei sânt însemnate pe o piele de bivol, care se păstrează la Eși.

Că Ștefan Vodă a fost un mare voevod de oștiri : isteț la minte și iscusit la vorbă, dar strașnic de avan ; că chiar când îți hărăzea o moșie, îți trăgea și o palmă, ca să ții bine minte hotarele daniei și să nu uiți, că-ți este stăpân și domn ; că în bătălie era așa *de șioros*, că la soare te puteai uita, dar la dânsul — ba, ba, ba !...

Că *Stâlpul Murgului* de lângă colnicul din pădurea Căprieni, d-intre Trușeni și Scoreni, de aceia îi zice așa, pentru că acolo a crăpat calul lui Ștefan Vodă, după o încăerare pe care a avut-o cu tătarii pe valea Duralea de pe Isnovăț, între satele Durlești și Dăncenii de azi. Că împrăștiindu-i pe tătari a luat-o iute cu ceata lui pe valea Bostâncei în sus prin pădure. Și când a ajuns la locul numit Valea Pământului și a cârnit-o hoisa la stânga prin pădure spre Scoreni, ca să răsbată la mănăstirea Căprieni; atunci i-a crăpat de atâta goană calul lui cel murg, pe care-l călărea.

Nici odată n'am auzit pe trușeneni să zică: „Ștefan cel Mare” dar numai „Ștefan Vodă” sau „Ștefan Voevod”. Odată l-am întrebat pe moș Dumitrache Chitorag-Grozav—despre care Ștefan Vodă tot vorbesc ei ? că au fost mai mulți, n'a fost numai unul? și dânsul mi-a răspuns, că Ștefan Vodă cel adevărat — mare arhistratig și voevod de oști — a fost unu - singur.

*
*
*

Din vre-o cinci sute de gospodari răzeși, câți erau în Trușeni pe la anii 1885, vre-o 70 erau mazâli purtând familiile : *Arhiri-Vârlan, Bostan, Gavril-Gheuca, Duca, Jereghie, Ionașcu, Ionel, Mădan, Muntean, Popa și Roșior.*

Răzeșii țărani se atârnavă cu multă cinste către răzășii mazâli ; că pe când țărani îi ziceau unul altuia „cumătre”,—Doamne ferește ! să-i zică așa unui mazâ), ci numai „căpitane” și nevastei lui „cucoană”.

Mi-aduc aminte că la preotul din sat ajunsese argat un mazâl scăpătat cu totul: bicisnic și nevolnic. Intro zi, preotul i-a zis : — „Costache, înhamă caii la șărăban, să ne ducem la târg”. Atunci l-am rugat și eu : — „Costache, să-mi cumperi, te rog, de 5 capeice tiutiun.” Costache s'a uitat mândros la mine și mi-a răspuns cu trufie: — „Oi fi eu Costache pentru cine oi fi, dar pentru alții oi mai fi și *căpitan* Costache !... și n'am să-ți cumpăr tiutiun, că nu sânt argatul dumitale ! ..

Mazâlii, ei între dânșii, se deosebeau în mazâli adevărați și mazâli neadevărați.

Despre mazâlii adevărați se spunea că s'ar trage dintr'o domniță, iar cei-l'alți sunt răsăriți din *rupta de visterie*, din *bimbășări*, din *rupta de cămară* sau sânt *acolișiți* : bună-oară un mazâl rămas vădoiu se însura cu, o vadană de țaran cu băieți rămași de

la bărbatul d-întâiu. atunci ,se întâmpla, că mazălul cu vremea încărcă într'o toamnă câteva căruțe cu orz sau grâu și pornea la Eși, unde — ce făcea, ce dregea, — îi trecea pe ficiorii acolișiți dela nevasta de a doua, în cartea mazârilor în dreptul porcelei sale. Altă dată se întâmpla, că un mazâl mărita o fată după un răzeș țăran; atunci se petrecea acelaș lucru : nepoții de ginere erau trecuți cu familia mazâlului în cartea de mazâli adevăți în acolesea pe lângă sine.

De aceia auzai une-ori : — „Măi tu nu ești mazăl adevărat da ești *rupta de cămară*, ori *bimbășar* sau *acolisit*, cu era și întâmplarea.

Însă se întâmpla și alt fel : un mazâl oarecare — bine înțeles pe vremea Moldovei, — n-avea grijă să se ducă la Eși, să-și treacă ficiorii în cartea mazârilor de la ținutul său; și atunci rămâneau în rând cu țărani : — plăteau bir, făceau de strajă, de beilic, și erau judecați și bătuți cu vergile ca și țărani; dar satul știa că-s mazâli rătăciți, cari și-au prăpădit boeria.

Mazâlii îi întreceau pe țărani în deșteptăciune i erau mai hâtri, mai șireți, iar la vorbă mai iscușiți și mai isteți; căci mai toți erau știutori de carte. Vorbeau din *Ezop*, din *Tilu Bohoglindă*, din *Alecsandrie*, din *viețile sfinților* și din *pisaltire*. Și azi chiar este o plăcere la câte o masă mare, când câte un fost mazăl, urează pe nunul cel mare : — „*Sa te văd sănătos cucoane nune mare !... Mă închin la fața dumitale ca la un codru verde!.. Să ne dea Dumnezeu ploaie și sloată la vreme și rod îmbelșugat pământului!... Să ne ferească de foc și de sabie dușmană în țară!... Să dea Dumnezeu gând bun împăraților și minte înțeleaptă cărmuitorilor!... Și la voia dumevoastră a tuturor cinstiți nuntași!...*”

Mazâlii aveau obiceiul de a-și pomeni unul altuia strămoșii până la al cincilea și chiar al șaselea nekm. Se zicea : *Chim lui Mitachi a lui Vasile a lui Ion Darii. Andrii a lui Mitachi a lui Onofrei Chirică a lui Darii a lui Grigoraș Mădan.*

De vre-o două zeci de ani în urmă mazâlii au părăsit acest frumos obicei, care ținea neuitată pomenirea străbunilor și au deprins formula de cinste și politeță rusească. Nu se mai zice *Simionaș a lui Vasile a lui Ștefan a lui Dumifrance Roșior*, dar se zice ca la boerii cei rusești: *Simion Vasilivici*. Și aceasta chiar și în ziua de azi în anul de la unire al cinsprezecelea.

Gheorghe V. Madan.

Orașe și cetăți dispărute.

În diferite puncte ale Basarabiei se mai văd urme de așezări mai noi, evident din epoca istorică; iar pentru unele din ele se păstrează pînă azi tradiția în popor despre existența lor. Ele sunt cunoscute sub diferite numiri, din care nu toate corespund cu cele ce le au purtat cu adevărat. Despre altele însă nu vorbesc de cît izvoarele scrise, ele ne mai păstrînd nici o urmă materială; pentru unele chiar nici identificarea locului nu se mai poate face.

Vom căuta să reînviem cîteva din ele, semnalate doar numai arareori, fără să se fi bucurat de un studiu amănunțit. Se pare că'n vechime numărul așezărilor orășenești și ale cetăților, întăle-gînd prin acest orice loc întărit, era mult mai mare ca azi.

Dintre cele mai vechi sunt așezările înființate de Grecii antici pe coastele Mării Negre sau pe malurile Dunării, dintre care unele au continuat a fi locuite chiar pînă tîrziu, aproape de timpurile noastre. Informații se pot găsi fie la istoricul grec Herodot, fie la geografii de mai tîrziu, ca Strabon. Factoriile înființate de Greci pe maluri sau chiar dealungul rîurilor în hinterlandul basarabeian erau susținute din comerțul cu băștinașii; dintre aceștia, unele aparținînd triburilor tracice au organizat orașe proprii.

Dintre cele grecești amintim de Tyras pe locul Cetății Albe de astăzi, Licostomo în locul Chilie și altele; așezarea celei dințai este și astăzi încă evidentă alături de cetatea de piatră depe malul Limanului. Dintre orașele dacice hărțile vechi, ca cea a lui Ptolemeu de pildă, menționează : Carsidava, Arcobadava, Petrodava și altele. Iar cînd stăpînirea romană se'ntinde pînă la Nistru, apar noi cetăți, cele mai multe în interiorul ținutului aparat de valul lui Traian, ca : Egista, Almirina, Literata, Smornes.

Provincia *Sciția cea mică* se'nvecina cu Scitia cea mare, care începea din Basarabia de azi, locul de atingere al acestor două provincii, deci regiune prielnică de așezări. Pietre scrise și cărți vechi pomenesc în sec. II p. Hr, de Costoboci și Carpi locuind prin păr-

țile de Nord ale Basarabiei și Moldovei ¹⁾ — deci în întregime era locuită această provincie. Afară de aceste triburi de origină tracă, mai trăiau în Basarabia alte seminții ca Sarmații și Bastarnii, veniți din Rusia. Poate dela aceștia vor fi rămas acele movile de pământ adunate la un loc, mai ales pe vale, „arătînd limpede cimitirul uneia din anticele așezări mai mari ale popoarelor de aici” ²⁾. În veacul I stăpînirea romană aduce o mare proprietate aici, în cît locuitorii din Tyras încep să numere anii dinnou dela 57 d. Hr., după victoriile generalului Plauțiu Elian, cași cum atunci ar fi fost înființat. Toate cetățile grecești trebuie privite acum mai mult ca romane.

Dar curînd încep invaziile barbare și mai toate așezările greco-romane sunt distruse, reapărînd abia către finele Evului Mediu unele din ele sub oblăduirea genoveză, ca Moncastron și Licostom (Cetatea-Albă și Chilia), trecînd sub diferite stăpîniri: bizantină, tătărească, bulgară, moldovenească și la urmă turcească. Odată cu începuturile statului moldovenesc în aceste ținuturi apar alte orașe și cetăți, de care amintesc și cronicarii noștri.

Dimitrie Cantemir, vorbind despre Bugeac, relevă că „acest ținut a fost așezat cu cetăți destul de frumoase”, cum se poate dovedi cu „ruinele vechilor cetăți care se văd încoace și încolo”. Între altele el pomenește de cetatea dela Tintu, care fiind dărîmată a fost refăcută de Ștefan cel Mare. „După aceia însă Turcii au făcut-o una cu „pămîntul, în cît astăzi cu greu s'ar putea arăta locul ei. „Din dărîmăturile ei zidiră un alt tîrg în locul celui „vechi, care și azi este în floare și se cheamă de obicei *Tobac*” ³⁾. Urmele fostului oraș se mai vedeau pînă nu de mult lîngă satul Tobac la gura rîului Ialpuș, unde arheologii ruși presupuneau c'a fost vechea Tanata ⁴⁾.

Pe harta lui Cantemir atașată „Descrierei Moldovei”, la revărsarea Răutului în Nistru, este pus un oraș cu numele *Oriow*, ale cărui urme pot fi astăzi precis identificate cu acele cărora greșit li s'a atribuit origina Orheiului vechi. La 18 klm. sud-est de Orheiul de azi, lîngă comuna Trebujeni, se văd urme numeroase ale unei cetăți cu două rînduri de valuri, ziduri și clădiri. Pe o poziție cum

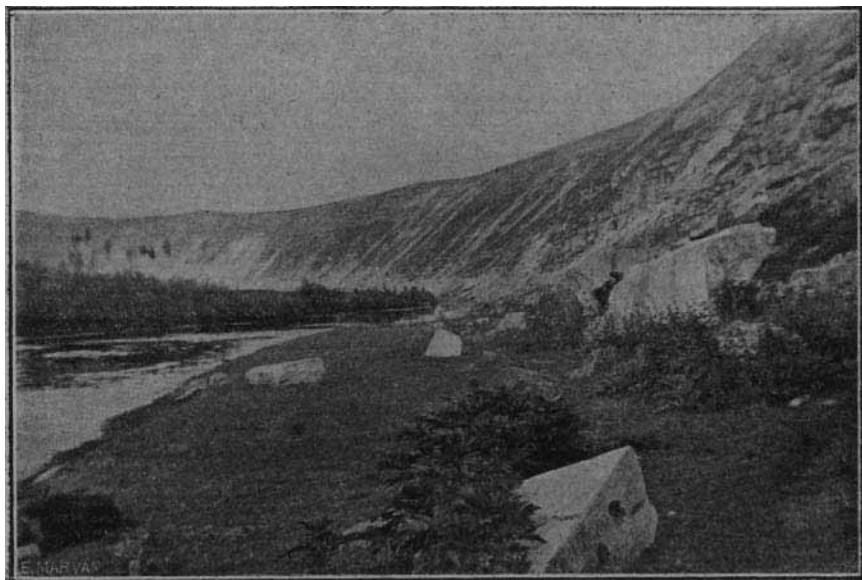
¹⁾ V. Pârvan „Inceputurile vieții romane la gurile Dunării” p. 33.

²⁾ Idem, p. 129

³⁾ D. Cantemir, „Descrierea Moldovei” p. 36

⁴⁾ I. Halippa, „Trudi” II, p. 15.

Tar se poate găsi — apa Răutului făcînd un cot enorm ce încinge aproape complet malul înalt ca o insulă — cu o ușoară limbă de pămînt ce urcă lin spre uscat, se'ntindea un oraș de o întindere destul de mare. Se pot găsi și-acum la suprafață fragmente de ceramică, cărămizi, moloz, piatră; iar la mijloc temelia unei biserici în plan treflat moldovenesc. În apropierea ei s'au mai păstrat cîteva pietre funerare cu inscripția crucei moldovenești. Pe malul Răutului se văd urmele unei băi, cu galerii pentru scurgerea apei și cu țevi de olane— unele publicate ¹⁾.

Valea Rautului — Trebujeni.

Dacă părerea c'aici a fost cîndva Petrodava ²⁾ rămîne de domeniul presupunerilor greu de acceptat, identificarea cu Orheiul vechi este definitiv de'nlăturat, cum a demonstrat d. Ciobanu ³⁾. Într'un document al lui Ștefan cel Mare dela 20 Ianuar 1497 se pomenește în legătură cu Orheiul de un sat „Milești lîngă Orhei”, care nu

¹⁾ Anuarul Comis. Mon. Ist. pentru Basarabia, II, p. 144.

²⁾ Ciobanu, „Biserici vechi” p. 40.

³⁾ „Monografia Basarabiei” p. 183.

este altul de cât satul Mălăești la câțiva kilometri de Orheiul de azi pe Răut. Deci și Orheiul vechi nu putea fi așezat în altă parte de cât în apropierea celui de azi, probabil la *Mitoc*, unde se văd urme de oraș, nu departe de iezătura, de care se pomenește pe vremea lui Vasile Lupu.

Pe valea Botnei se văd încă urmele a două cetăți: Gorodca și Gîrlele. Nu departe de Ulmu la patru kilometri de cătunul *Gorodca*, malul drept al apei devine mai abrupt și mai înalt, iar la confluența a două vîlcele se ridică un bot de pămînt ca o cetățue naturală. Pe vîrfurile lui se văd urmele unui val puternic cu un șanț exterior, tăind și fâșia de pămînt care leagă botul de deal cu restul pămîntului. Pe val a fost zid de piatră și de cărămidă, a căror resturi se găsesc în abundență și'n interior. Aceste urme de piatră m'au determinat să o consider de proveniență mai nouă. Suprafața totală e de 6-8 ha.; e un punct strategic important, locuitorii pînă azi o numesc „Cetate”¹⁾.

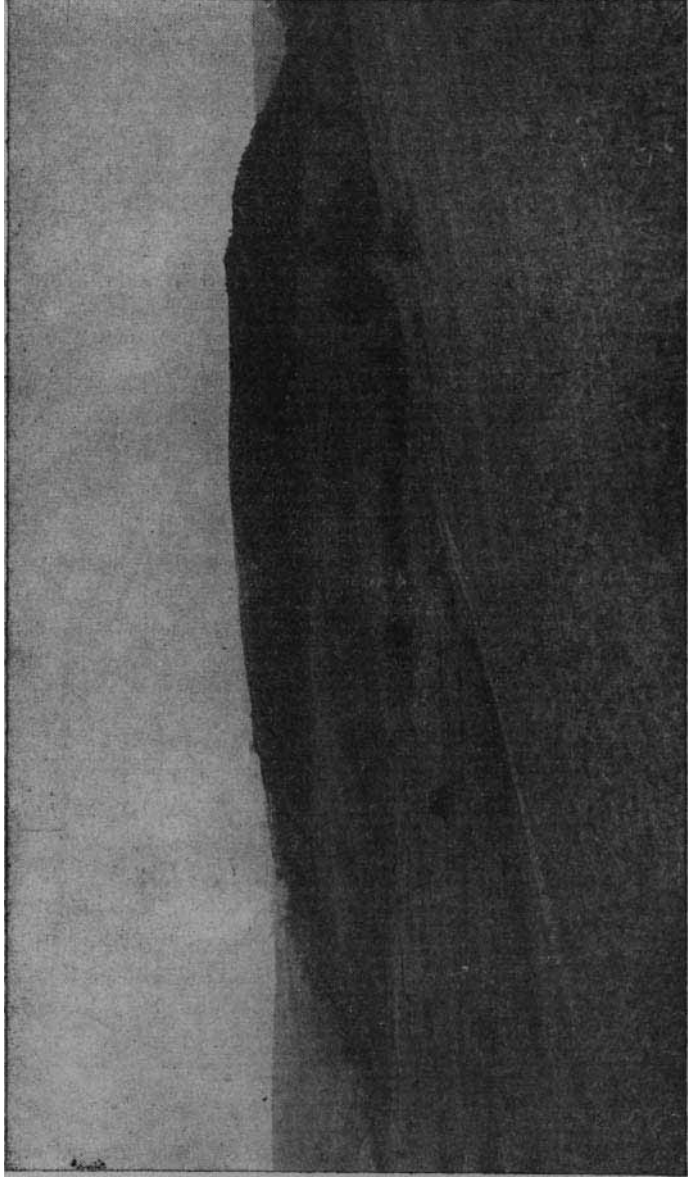
La o distanță de 2 klm. de satul *Gîrlele*, pe malul sting al Botnei, se găsesc alte urme în vale, în apropiere imediată de apă, formate din foste clădiri. Pe o sprinceană de deal, tăiată de o vîlcică, se văd urmele valului cetății cu șanțul respectiv, înconjurînd o suprafață de 8-10 ha., de forma unui trapez. Cetatea a avut și zid de piatră, iar locuitorii au găsit o piatră funerară într'un colt al valului, care a fost adusă la sediul Comisiunii Monum. istorice. S'a cetit pe ea inscripția turcească „A murit aici Mehmed Smail Hogeia ținutul Durostor satul Cosaide”²⁾. Prin aceasta se confirmă părerea anterioară a d-l. Ciobanu c'aici a fost o cetate tătărească, poate vechea Hansca³⁾; sau chiar ca mai înainte să fi existat, dar ca cetate moldovenească.

Interesant a fost trecutul orașelului de azi *Căușanii noi*, fosta capitală a căpeteniilor tătărești pînă'n sec. XVIII. Origina lui e mult mai veche și sigur de origină moldovenească. După afirmația preotului Neaga, care scrie pela 1880, s'ar mai fi păstrat atunci o piatră funerară din sec. XV. Cimitirul vechi evreesc are pietre funerare cu

1) Ciobanu, „Biserici Vechi” p. 57.

2) Idem „Anuar” II, p. 142.

3) Idem „Biserici Vechi” p. 49.

Cetatea dela Gorodca

inscripții ce-ar data din sec. XVI. După plecarea Tătarilor târgul a decăzut și a rămas în starea de azi pe tot timpul stăpînirii rusești.

O altă veche așezare a fost la *Lăpușna*, veche capitală de ținut, ale cărei urme se găsesc pe locul satului de azi. Într'un document al lui Ștefan cel Mare din 13 Martie 1489 se vorbește despre un târg *Sărata*, încă depe atunci dispărut, așezat la revărsarea Săratei în Prut ¹⁾. Într'un document al lui Petru Rareș dela 1535 se vorbește despre o așezare „marele Cheșenev” ce se afla pe Botna între Dobra și Oale, care nu poate fi Chișinăul de azi, așezat pe Răut, ci poate e vorba de Căușani, cum presupune d. Ciobanu ²⁾.

Alte mărturii despre cetăți și întărituri azi neidentificate ne dau urme prevăzute pe cuprinsul Basarabiei, din care vom cita câteva numai, ele fiind foarte multe, cași movilele de pămînt aproape. Între aceste înglobăm acele movile despre care se spune că poartă urme de piatră sau de beciuri, prin aceste înțelegîndu-se și ziduri uneori.

În județul Lăpușna la *Milești*, nu departe de Gîrlele amintite, a fost o cetate, din care a rămas un beci pietruit. Pe valea Bîcului, lîngă Strășeni, pe moșia *Curluceni*, se află în mijlocul pădurei o movilă mare cu beci. În fața gării *Bucovăț* este un deal spre Vorniceni cu forma de movilă; oamenii spun c'ar fi beci, unde odinioară trăia un urieș. La *Volcineți*, în fundul văii din sus de sat, se află o movilă mare între două pîrae, care are beci de piatră cu poartă evidentă, unde se zice c'ar fi ascunse arme turcești. Nu departe este o „Cișmea Domnească”. Lîngă Prut la *Leușeni* se află o movilă dublă cu vedere largă dincolo de rîu, despre care tradiția spune c'ar fi îngropată aici o comoară de Petru cel Mare; lipsa vegetației depe vîrful lor presupune urme de zidiri de piatră.

În județul Orhei nu departe de satul *Ustia* se văd urmele unui vechi cimitir cu numeroase pietre funerare. În jurul lor un val de pămînt cu lespezi mari de piatră așezate în șir, dovedind urmele unei vechi așezări. D-l Ciobanu presupune că poate aici va fi existat schitul dispărut Gătișca, pomenit în catagrafia din 1817 alături de Criuleni și Ustia sau poate chiar urmele unei cetăți moldovenești la gurile Răutului în apropiere de Nistru ³⁾.

¹⁾ I. Bogdan „Docum. lui Ștefan c. Mare” I, p. 373.

²⁾ Ciobanu „Biserici vechi”, p. 19,

³⁾ Idem p. 65.

În satul *Palanca* din jud. Cetatea-Albă au existat pe malul Nistrului, pînă la 1858, ruinele unei cetăți, cunoscută scriitorilor ruși. În același ținut urmele altei cetăți se cunoșteau la *Tatar-Bunar*. În ținutul Cahulului, după unele mărturii, exista o cetate cu întărituri de piatră în târgul *Leova*. Ce-ar fi adevărat din legendele legate de cheile Bîcului din apropierea Chișinăului nu putem ști; nu se exclude posibilitatea unor așezări, dat fiind condiciile prielnice, precis însă nimic nu se poate afirma.

P. Constantinescu-Iași.

ROSTIRI

De Pavel St. Leonard

Munca este izvorul comun din care noi scoatem tot ce ne este necesar pentru îndeplinirea nevoilor noastre. Munca este de două feluri, fizică și intelectuală: în primul caz rolul principal îl joacă puterea fizică a omului — mușchii lui; în cazul al doilea — partea spirituală, capacitățile intelectuale. Ca să crezi ceva, ai nevoie de colaborarea muncii fizice cu cea intelectuală. S'ar părea că pentru crearea unei comedii nu s'ar cere munca fizică : în realitate însă tară muncă fizică, nu se poate concepe chiar o operă pur intelectuală, pentru că autorului acestei opere îi trebuie să-si întrețină corpul, să existe. Această muncă fizică, autorul operei intelectuale mulțumită diviziunii muncii și mulțumită concentrării capitalului, poate să o arunce în spinarea altora, dar principiul rămâne neclintit.

Oamenii, urmând anumite legi, pentru a-și satisface trebuințele, împart între ei ocupațiunile lor. Unii își i-au sarcina muncii intelectuale : de aici invențiunile cari tind la supunerea naturii, omului; alții întrebuințează capitalurile sale concentrate pentru aplicarea acestor invențiuni în viață ; alții și cei mai mulți, neavând nici un capital, își oferă munca fizică, brută, dar foarte prețioasă. Într'un cuvânt, fiecare oferă ceea ce are, în schimbul a ceea ce nu are.

Din rusește, de P. Cubolteanu

Ning pomii...

*Ning pomii reci țurțuri și viața se 'ncheagă
Sub raze de soare și cer limpezit;
Inoptarea se leagă de-un ger potolit,
Dar moina de-adouzi iar o dezleagă.*

*Ning pomii, flori albe și viața învie.
In Mai peste tot e mireasmă de rar,
De privighetori e un amarnic alai,
Sub cerul cu spuza de stele ce 'nbie.*

*... Dar cade frunze pale și viața se stinge :
Sub sarbâda raza de soare târziu,
S'așterne cu foșnet un giulgiu-arămiu
Și somnul de moarte pe toate le 'nvinge.*

*Ning pomii reci boabe, flori albe, frunzare...
Aceiași ninsoare în timp neîncetat.
Dar alte grăunțe-s și-i alt măcinat
La moara vieții în plină mișcare.*

*Puteri nevăzute conduc universul:
Eternă-i viața din care venim ;
Puteri nevăzute ne 'nseamnă și mersul;
Sfârșitul nu-i ceasul în care murim.*

Un oraș de graniță: Soroca

În Soroca toți caii birjărești au numiri feminine. Când cobori în gara Florești, de pe linia Bălți-Mateuți, îți esă înainte „balahurii și te 'ndeamnă să prinzi loc în „faiioanele" lor. Deși birjele sunt mici, te miri cum de'ncap atâția pasageri. Dacă ai norocul să pornești primăvara sau toamna când se desfundă drumurile, aproape o zi'ntreagă faci cei 31 km, ascultând îndemnurile birjarilor: „Hi Mălina... stea Puica..." Invățați cu glodurile în care ciubotele uriașe pătrund până la genunchi, niciodată n'ai să vezi birjar supărat pe vremea rea sau pe drumul greu. Înaintând la pas, în sunetul clopotelor, car, cu coastele eșite ca la un burduf de armonică, n'au nevoie să fie hățuiți. Merg, după chibzuiala lor, oprindu-se când socotesc că trebuie să răsufle. Numai când faitonul e gata să se răstoarne, sare balahurul și pune umărul. Când birja intră într'o desfundătură de jumătate de metru, de pătrunde glodul înăuntru și caii nu mai pot înainta, birjarul te poștește, nepăsător, jos, de parc'ar fi să cobori pe asfalt.

Cu „hi Mălina... stea Puica..." de pe la 11 și până 'n sară străbați cei 11 km. până la Răduleni unde ești nevoit să mâi, să mănânci colacii părintelui Stratan sau se te 'ncălzești din samovarul proprietarului Meleghi. A doua zi începi calvarul pe drumurile brăzdate, coborând anevoios pe șesul Dubnei și-a Parcanilor și chinându-te la dealul lung al Voloavelor.

Dacă am ales drumul spre Soroca pe-o vreme rea, vrem să dovedim că la hotarul țării, în răsărit, trăesc oameni cari nu socotesc depărtarea ca o povară, ci, dimpotrivă, să fălesc cu orașul care, după Unire, a fost botezat „Sinaia Basarabiei".

Dacă trebuie să credem istoria, Soroca este orașul cel mai vechi din Basarabia. Ar fi existat prin secolul al cincilea înainte de Hristos sub așezare de colonie grecească denumită „Olhionia". După vre-o patru veacuri, în locul acestei colonii se'nfiripă orașelul „Serghidora", stăpânit pe acele vremuri de Daci și botezat

când „Sergus”, când „Crachicata”. În istoria veacului al III-lea după Hristos, orașelul ia numele de Soroca.

După 9 veacuri, în hărnicia lor negustorească, genovezii, ajung până la Soroca, dau orașului vechea denumire de „Olhionia” și ridică o cetate de apărare pe malul Nistrului,

În 1475 turcii, în năvălirile lor, distrug cetatea, pustiesc și dau foc târgului. În apropierea satului Lipnic din N-V județului, Ștefan Voevod bate pe turci, alungă peste Nistru pe tătari, reînnoește orașul și reconstruește cetatea care, în forma de-atunci, veghează și astăzi ca o strajă la Nistru. Din pricina numeroaselor lupte și barbare năvăliri, locuitorii târgului nu puteau prinde „tei de curmei” și târgul capătă numele de „Săraci”, nume care, prin veacul al 18-lea fu schimbat în „Soroca”.

În istoria neamului, orașul Soroca a fost punctul de sprijin al diferiților voievozi. Nu numai poziția geografică, ci și acei vestiți „arcași” făcut-au ca ținutul Sorocei să-și creeze faima peste veacuri. La asediul Sorocei, la 1692, Dimitrie Cantemir a luat parte sub conducerea tatălui său, Constantin Cantemir Boemi Petriceicu, un strămoș după mamă de a lui Hajdău, a prins și vârat în închisoare la Soroca pe bărbatul Dafnei, Duca Vodă Arnăutul, ginerile lui Dabija Vodă, iar Ștefan Voevod mult a ostenit pe meleagurile acestea și de multe ori a urcat scările spre paraclisul din Cetate ca să se închine la sfinții a căror urme nu s'au pierdut nici până astăzi.

Până la anul 1848 orașul Soroca a fost proprietatea colonelului Alexandru Cerchez și a soției sale Ana, născută Benclenișeva. La 8 Iunie 1848 orașul a fost răscumpărat, cu 100.000 ruble, de către comună, luând ființă ca oraș reședință de județ iar la 1874 s'a pus în aplicare legea rusă a comunelor urbane și de atunci orașul a devenit de sine stătător, având ocârmuirea sa proprie.

Orașul Soroca se bucură de o minunată poziție geografică. Poate fi asemănat cu Sinaia sau cu Piatra Neamț. O parte din oraș este așezat pe munte, pe uriașele stânci de piatră ; vatra orașului este în vale, pe malul Nistrului care, la răsărit, de la podul „Bechirului” face, pe sub pădure, un fermecător cot, ocolind stâncile împădurite până la satul Trifăuți.

Minunatul scoborâș pe la Bechir înfățișază o priveliște ce nu se poate uita. În dreapta vii; în stânga, deasupra stâncilor, dintre livezi și podgorii, răsar casele satului Zastânca, mahalaua de gospodari orășeni. Într'un uriaș perete de piatră se vede ușa unei chilii unde a vețuit până la război un schivnic. Chilia este la o mare înălțime de la pământ și pusnicul urca și cobora pe-o frânghie. Chilia cuprinde 2 încăperi: una mai mare, unde-și făcea rugăciunile și unde se găsiau, săpate în piatră, trei icoane: a Sf. Neculai, a Maicei Domnului și-a Mântuitorului, încăperea mică servia de loc de odihnă. Pe la mijlocul muntelui Soroca, a existat, pe vremuri, o mănăstire care s'a ruinat pe la începutul veacului al XIX-lea. Locul unde a fost mănăstirea, este însemnat printr'o măreață cruce ridicată prin strădania preotului Alexandru Proțencu.

Venind din spre Bălți, pe șoseaua Oituzului, o panoramă minunată se deschide ochilor. De sus, orașul se vede ca'n palmă, cu piața din mijloc străjuită de statuia Generalului Poetaș, — cu Cetatea lui Ștefan Voevod, cu Nistrul care-l încinge ca un brâu de argint. În stânga, făcând una cu orașul, într'o oază de verdeață, satul Bujărăucă pe deasupra căruia se vede, în limpezimi de zări, la 12 km. orașul Iampoli, în Ucraina. Iar peste Nistru, satul Țichinovca după care se'ntinde șesul ucrainian. Deasupra acestei așezări potolite, în zilele de vară plutește o maramă de soare care s'agață pe creștete verzi de copaci, îmbrobodindu-le. E o vrajă care cuprinde pe călătorul ce coboară în oraș prin ulița „boerească”, adică țigănească. În fața caselor frumoase se zăresc puradeii sub supravegherea omului mărunț și cu barba însurită, Arsenie Stoian, primarul țiganilor. Nu e glumă să fii primar peste acești nomazi ai verei. Arsenie Stoian este primar peste țiganii din 3 județe. El știe rostul și așezarea fiecăruia și oridecâteori poliția, judecata sau armata are nevoie de lămuriri, numai el le poate da.

Soroca este orașul cel mai bogat în școli, desigur pentru că, în anii din urmă ai împărăției rusești ministru de instrucție a fost soroceanul Casso de la Ciutulești. La cele 14.000 de locuitori sunt de ajuns : un liceu de băeți, unul de fete, un liceu tehnic-agricol, o școală normală, un liceu evreesc, o școală profesională, o școală de meserii, o școală de împletituri... Cu toate

acestea Soroca nu poate fi socotit drept un oraș intelectual căci în afară de un cinematograful care rulează de două ori pe săptămână și conferințele duminicale ținute sub grija unui „Ateneu Popular”, altă mișcare nu este. Dacă cercetezi cele două librării, la „Biblion” și „Iasnaia Poliana” îți poți face idee de intensitatea culturală a orașului. Din cărțile noi care apar în țară, ajung la Soroca 5 exemplare, din cari unul îl cumpără D-rul Vasile Ursu, unul același notar din județ, al treilea cel ce afirmă acestea, iar 2 exemplare se întorc de unde au fost trimise.

Ca în orice oraș de graniță, viața se scurge lent, ca o apă de șes. Aceiași oameni, zilnic, aceleași preocupări. Monoton, între cofetăria Tumanov și Piața Unirei, — între „Capsa și Palat” cum se spune la Soroca, — orășenii își fac primblarea între 12 și 1 și sara, după 6. Cel mai important eveniment al zilei la Soroca este sosirea ziarelor. Când răsună clopotul birjăresc, lumea știe că a sosit poșta. O frământare deosebită se îndreaptă spre Meller, depozitarul. Apoi, în stăpânirea știrilor, cititorii se întorc spre „fabrica de minciuni” la cafenea, sau, vara, spre grădina publică, — grădină văduvă de flori și vârstată de cărări, căci soroceanul simte ca o datorie parcă să meargă deadreptul, peste iarbă și nu pe alee.

Deși moldovenii nu formează majoritatea orașului, județul însă este aproape în întregime moldovenesc.

Astfel să explică de ce, sub stăpânirea rusă, veneau din Iași trupe de teatru care jucau operete și „cântonete”. Trupa Bobescu făcea stagiuni întregi și a contribuit mult la ținerea trează a simțământului național. Și trupa condusă de artistul ieșan Pekea Alexandrescu ajungea până la Soroca.

Când în 1918 am auzit pe Dumitru Tinică, un reprezentant al unei vechi familii basarabene, cântând :

„Știi tu când te țineam pe brațe”, cu mirare l'am întrebat: De unde știi cântecul acesta?

— De la trupa Bobescu.

Soroca a dat pe scriitorul Teodor Vârnav care și-a avut casele bătrânești unde s'o fi adăpostit pe vremuri rudele, după mamă, a lui Kostake Chiriș. De pe urma lui viețuește un descendent în persoana avocatului Constantin Vârnav.

Din punct de vedere comercial, Soroca este un oraș mort. Negustorii mai înstăriți s'au mutat, cu vremea, la Iași și la Galați, lăsând în urmă sărăcia care a prins rădăcini adânci. Lipsit de cale ferată, orașul fatal, lânțezește. Deverul stagnează. Mărfurile sunt mai scumpe ca oriunde din pricina greutății transportului și din această cauză nu se vând. Soroceanul așteaptă prilejul de a se duce la Bălți sau Iași pentru a-și face târguelile. Până la 1919, când Ucraina era republică independentă sub hatmanul Scoropadschi, circulau vapoare pe Nistru. „Parahoadele” urcau dela Cetatea-Albă până la Otaci, în N. județului, în dreptul orașului Moghilău. Din Carpații Bucovinei coborau plute cu transporturi de lemne sau goale pentru încărcat recolta și transportarea ei spre porturile din sud. Soroca atunci trăia o altă viață. Bunurile circulau cu ușurință și eftin iar „rublele” de aur umpleau pungile unui Andrei Chiroșcă, Nicolai Calarașu, Ștefan Romașcanu și alți gospodari din marginile orașului.

Astăzi orașul se mândrește cu ruina unui trecut glorios și cu ce l'a înzestrat natura. Stațiune climaterică, vara casele dintre vii și livezi se umplu de vizitatori. Orașul înconjurat din trei părți cu dealuri uriașe, este lipsit de curenți, având un aer moale și plăcut. Pentru locuitorii dintre vii, vara este o sursă de venituri.

Cine vrea să cunoscă Soroca sub un farmec fără păreche, să poftescă în Mai. Nu cunosc ținut care să adăpostească mai multe privighetori ca Soroca. Dacă urci pe deal la vila lui Zaharia Ilieș, sau mai jos la Mihail Cozlovschi, într'o după amiază de primăvară, orașul răsare împodobit în flori roze de măr, în flori de cireș, de vișini, de zarzări... Mirezme amarii de liliac se'mpletesc cu aroma livezilor. Bujerouca este o mare de spumă. Peste Nistru, satul Țichinovca pare înhorbotat și 'mbrăcat în strae albe de mireasă. Dintre pomii înfloriți răsare un turn verde, de biserică, iar Cetatea își aurește creștetul ca o coroană vovodală.

Spre Bechir împânzește zarea un verde viu al pădurii. Deasupra Nistrului, visători printre cotișuri, scânteiază argintiri orbitoare. Pe malul înverzit tinereta orașului își primbla primăvara-tecele tresăriri.

Printre vii, pe drumul ce urcă la Zastânca, adolescența își poartă nostalgia. După un popas la banca dela poarta lui Jovmir,

în urcuș leneș, tinerii ridică dealul prin aromirile podgoriilor înflorite.

Privind orașul de jos, Soroca își atârnă casele mărginașe, în amfiteatru. Sus, deasupra stâncilor sau în pieptul lor, căsuțe curate se pierd între falduri de pomi înfloriți. Te miri cum se acatără spre ele locuitorii acestor cuiburi clădite în lumină, parfum și șopot de izvoare.

Deodată, în amurgirea de Mai, dintr'o livadă, se destramă șiragul fermecat din gușulița unei privighetori. Trebuie să fie aici, aproape în vie la Jivov, în părul aprins cu mii de lumânări de muguri, sau dincoace, în livadă la Dupolini, în zarzărul clăbucit și luminos. De undeva răspunde o alta. Sunt numai două la'nceput, două care, pe semne, în preajma nopții, au îndatorirea să fie premergătoarele concertului. După trei strigări, în șuer sfărâmat, din toate părțile răsar cântări vrăjite. Din vii, din livezi, dintre tufele de liliac, de pe stânci, din oraș, dela Nistru, de pretutindeni, privighetorile înalță chemările lor de dragoste. Iar soroceni, sub tainele cernite ale nopții, până târziu ascultă, mândri de orașul în care primăvara adună cântăreții cei mai aleși...

D. Iov

CUGETĂRI

De Paul Gore

Creiați instituțiunea cea mai bună, cea mai umană, cea mai cultă și puneți s-o conducă oameni nepregătiți, cari vor funcționa în mijlocul unei mase și mai puțin pregătită, și veți pierde în curând încrederea în opera binefăcătoare a acestei instituțiuni.

*

Auto seducerea este un lucru rău, ignoranța însă este și mai rău.

Famiile boerești ale vechei Moldove Hâncu și Hasnaș

La 1872 apare la București „Domnia Arnăutului, nuvelă istorică de Alexandru Petriceicu-Hasdeu, cu prefață de I. Vulcan”. O editează fiul lui Alexandru, Bogdan Petriceicu Hajdău, care și el asociază la nuvelă unele rânduri: „Publicând una din cele mai frumoase bucăți literare ale părintelui meu, rămasă până acum inedită, îmi fac datoria de fiu și mai cu seamă de Român”. În „Revista Nouă”⁴⁴ (L 1888) el adaugă la rândurile de față, cu privire la această nuvelă: „Părintele meu a scris românește numai povestea istorică „Domnia Arnăutului”, care și aceea fusese lucrată dintâi în rusește”. Biograful lui Al. Hasdeu, d-l P. Haneș¹⁾, zice că „E greu de admis ca Al. P. H. să fi putut scrie în limbă literară atât de armonioasă” și noi suntem de acord cu dânsul că traducerea n'a putut să nu treacă prin mâinele fiului său.

Nuvela este scrisă pe baza cronicilor lui Niculce și Nicolae Costin, editate de Kogălniceanu. Ea se rapoartă la a doua domnie a lui Gheorghe Duca (1668—1672), fiind caracteristică și prin elementul ei local Basarabean, înfățișându-ne figura groznicului mare serdar al Orheiului, Mihalcea Hâncu. Inspirația lui Hasdeu punând în lumină o persoană atât de tipică și însemnată a trecutului, precum cea a lui Hâncu, ar fi dela sine înțeleasă, însă e posibilă și influența asupra autorului din partea profesorului său Iacob Daniil Hâncu²⁾,

¹⁾ Scriitori basarabeni. București. 1920.

²⁾ Eruditul gramatic, I. D. Hâncu (rusificat, ca și toți Hânculeștii zis Hinculov), fiu de preot, născut în 1800 la Ovidiopol (Herson), nu știm dacă avea ceva comun cu boerii Hâncu. Totuși, putem desigur zice, că el se interesa de, cel puțin, confamiliarii săi, d-l Haneș scrie c'a fost profesorul lui Hasdeu și e posibilă astfel influența sa asupra ultimului. Hâncu a fost directorul școalelor Lancasteriene în Basarabia, apoi lector al limbii moldovenești la universitatea S.-Petersburgului și Dragoman la ministerul externelor pentru afacerile Moldo-Vlahiei.

Vidi: P. D. Draganov. Bessarabiana. Chișinău. 1912.

Ștefan Ciobanu. Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă, Chișinău. 1923.

Cine era acest renumit Mihalcea Hâncu și mai cunoscut prin proverbul „Vodă da, Hâncu ba” ?

— „Despre Poloni — scrie d-l Prof. N. Iorga ¹⁾ — Moldovenii aveau apoi straja țăranilor, rămași răzeși până în zilele noastre, cu toate schimbările de stăpânire, din părțile basarabene ale Orheiului și Lăpușnei, vestiți Orheiieni, Lăpușneni și Soroceni, oameni neastâmpărați și dârji, cari, chiar pe vremea lui Petru Șchiopul, încep a ridica domni”.

Printre fruntașii acestor viteji, în sec. XVII, se disting mai ales, familiile cunoscute încă de pe timpul lui Ștefan cel Mare, Hasnaș și Hâncu, Se zice că moșiile boerilor Hâncu ²⁾ pe vremuri se întindeau pela Hânc-ești, mănăstirea Hâncu, Nisporeni, Valea Ttrăisteneni (corn. Boldurești), Isaicani.., Aveau ei moșii și în partea cealaltă a Prutului, de ex. Mânești din ținutul Trotușului, stăpânite pe baza hrisoavelor date lui Mihalcea Hâncu de către Grigore Ghica-Vv. în 1659 și Ștefănești-Vv. în 1660 ³⁾. Acest Mihalcea Hâncu a dat de mai multe ori ajutoare diferiților domni, însă el nu s'a împăcat cu Duca-Vv și. Grecii apropiați acestuia, Mihalcea a provocat o răscoală, omorând mulți Greci. Numai cu ajutorul Turcilor și Tătarilor Duca isbuti să risipească pe Hâncești, făcând pe viteazul serdar să fugă în Polonia ⁴⁾. N'am cercetat sfârșitul lui Hâncu, pe care îl descrie foarte romantic Al. Hasdeu. După dânsul, Hâncu a fost vândut și prin trădare a fost ucis de căpitanul Roșea, care a primit în schimb dela domnitor serdariă. Chiar și această moarte a lui Hâncu a fost caracteristică prin spiritul ei de contrazicere: serdarul zicea „ba” la tot ce i se propunea, făcând totul invers. Hasdeu a cântat astfel „Basarabia, cu eroi ca Hâncu serdarul de Orheiu, renumit prin vitejia și dorul lui de independență, consacrat în proverbul „Vodă da, Hâncu ba” ⁵⁾.

Precum se vede din istoria mănăstirii Hâncu ⁶⁾ ea s'a clădit

¹⁾ Istoria Românilor. București. 1919.

²⁾ N. A. Popovschi. Istoria bisericii din Basarabia în veacul al XIX-lea. Chișinău. 1931.

³⁾ Idem.

⁴⁾ I. S. Floru. Istoria Românilor. București. 1929.

⁵⁾ P. V. Haneș, Scriitori basarabeni.

⁶⁾ P. A. Crușevan. Basarabia. Moscova. 1903.

deasemenea de acest Mihlcea Hâncu, în 1678, după dorința fiicei sale Parascheva. N'avem timp să cercetăm toate acestea în prezent, însă credem că, dacă Hâncu ar fi fost în luptă cu Duca-Vodă, atunci trebuie să se fi întâmplat aceasta nu pela 1671—1672, dar pe timpul celei de a treia domnii a lui Duca, între 1678 — 1684, Altmintrelea mănăstirea n'a putut să-l aibă ctitor pela 1678 și atunci ea ar fi putut să fie zididă numai de fiul său Dumitrascu, marele stolnic, ceeace are deasemenea temelie, căci în unele izvoare se zice că ctitorul mănăstirei este marele stolnic Mihalcea (?) poate fiul lui Mihalcea, căci acesta era mare serdar, dar nu stolnic.

Fiul lui Mihalcea, Dumitrașcu, a fost, precum am zis, marele stolnic ¹⁾. El a lăsat doi fii — pe Miron, a cărui urmași în 1821 ²⁾ s'au înscris în cartea a 6-a a nobilimei basarabene, și pe Nicolae, — cămăraș, de rangul al doilea ai cărui fiu Constantin și Hariton, în 1836 dovedind și ei că sunt de acelaș neam cu Ioniță fiul lui Miron, înscris în 1821, s'au înscris deasemenea în rândurile nobilimii. Mai ales ultima ramură a dat mulți descendenți ³⁾.

O altă însemnată familie dintre căpeteniile voinicilor basarabeni au fost Hasnașii din ținutul Soroca ⁴⁾. Dintr'un hrisov dela 1636 am aflat că Ionașcu Hasnaș, pentru ajutorul dat domnitorului Vasile Lupu prin oameni și cai, a primit pământuri dealungul pâraului Cubalta, unde au stăpânit apoi fiul său Gheorghe și copiii acestuia Ionașcu și Constantin. Se zice că lor le aparțineau moșiile Hasnășeni, Stănești, Doboșeni, Zubiceni, Ni-

¹⁾ N. A. Popovschi. Istoria bisericii din Basarabia.

²⁾ A. N. Krupenski. Nobilimea Basarabiei. (1812-1912). Chișinău.

³⁾ Cartea (original) a nobilimii basarabene. Se găsea la președin tele soc. foștilor nobili — „Solidaritatea” d-l D. I. Feodosiu.

⁴⁾ Труды Бессарабской Губернской Архивной Комиссии. Volum II. Chișinău. 1902.

a) I. N. Halippa. La istoria familiară a nobililor Hasnași.

b. Descrierea Arhivei senatorilor (1808-1813). Dosarul 183, Analele Academiei Române. Seria II. Tom XXXII. Memoriile secțiunii istorice. Radu Rosetti. Arhiva Senatorilor din Chișinău. București. 1909.

Acest articol deasemenea s'a scris după documentele și amintirile d-lui Dimitrie M. Hasnaș.

lipești, Șoldănești, Șofrăcani, o parte a Petreșcanilor, etc. Fiii lui Ionașcu (II) Simeon și Teodor au moștenit dela tatăl lor moșiile Hasnășeni în ținutul Soroca și Stănești și Doboșeni în ținutul Hârlăului. Dela 1770 Simeon „din pricina unor împrejurări vremelnice de strâmtoare”, ocupându-se cu negoțul prin Mobilau, trecu în Polonia, unde a și murit. În acest timp moșiile familiare le ocârmuia fratele sau Teodor, care în curând orbi. În urma acestui fapt Teodor a fost înșelat de vărul său Gavril Burdug, care înstrăina averile Hasnașilor lui Lascar Rosăt (Rosetti), ceea ce în 1778 s'a aprobat lipsa oponenților, de Constantin Moruzi-Vv. Fiul lui Simeon, Dementie făcând comerț cu ceaiul din China, a ajuns chiar la Ircutsc (Siberia), îmbogățit, aflând dela mama sa Elena despre drepturile sale nobilare, el în 1808 se prezintă cu o scrisoare a contelui S. Apracsin la președintele Divanurilor Moldo-Vlahiei, senatorul S. S. Cușnicov. După o costisitoare judecată, în care moștenitorii lui Rosăt — Bogdan, Cantacuzino (mai ales logofătul Iordachi), Catargi și Costache — au reușit să pună multe piedici prin rudele lor însemnate, în 1809 Hasnaș a fost parțial restabilit în drepturile sale nobiliare și moșia Hasnășeni (15 mii hectare). Totuși la plecarea lui la Ircutsc, pentru lichidarea comerțului său, împuternicitul și ruda sa Ioan Galiț, a avut mult de suferit dela Rosetești, cari abia în 1811 au fost liniștiți de senatorul V. L. Crasno-Milașevici.

În 1809 Dementie Hasnaș se căsătorii cu Anfisa (1794 - 1825), fiica căpitanului Zoie Ioan Cuțoiani ²⁾. Așezându-se în Basarabia el s'a făcut moșier marp, cunoscut viticultor ³⁾, fiind un om foarte energic și înțelept. Pentru activitatea sa de binefacere el avea 12 medalii. În 1856 Hasnaș simțind din ce în ce mai mult că puterile îl slăbesc, în afară de viile și moșia Telelință (Podolia) a donat copiilor săi toată averea ce poseda; dintre acești copii fiica sa Ana se căsătorii cu Hristofor Teodor Tala-

²⁾ Cuțoiani (în Podolia Koțovski) își trag origina din Cuțo-Vlahii de lângă lanina. Căpitanul Zoie era moșier la Bârnova, El era bunicul cunoscutilor frați profesori Nicolae, directorul Institutului de mine la S.-Petersburg, și Anatolie Dim. (n. 1865), între 1898-1915 directorul și creatorul sanatoriului din Costiugeni, cunoscut prin studiile sale științifice și activitatea sa largă și multilaterală.

³⁾ Z. Arbore. Basarabia în sec. XIX București. 1898.

muzi (decedat 1892), consilier de stat efectiv și președintele zemstvei jud. Soroca.

Fii lui Dementie Mihail și Ioan Hasnaș, erau cunoscuți moșieri, cari făceau parte din cercul fraților Leonard și Feodosiu, din care mai târziu a izvorât blocul moldovenesc. Mihail (1812—1905) se căsătorii cu Măria Ignatie Pissarjevski (1845-1916)¹⁾, iar Ioan cu Măria Gh. Feodosiu, Ambii frați absolviră universitatea din Kiev. Mai cu seamă era Mihail, care se ase-măna mult cu tatăl său. El a început serviciul ca funcționar cu însărcinări speciale pe lângă general-guvernatorul Novorosiei și Basarabiei, contele M. S. Voronțov, între 1841—44 a fost membru al judecătoreii ținuturilor Soroca și Iași (Bălți), apoi 1844—50 judecător regional, 35 de ani a fost judecător de pace onorific, iar între 1881—84, cu toate refuzurile sale a fost ales mareșal al nobilimei jud. Iași. Pentru activitatea sa în contra ciumei, el a primit o medalie dela Voronțov însuși. În activitatea sa largă de bineficeri îl ajută mult și buna sa soție.

Dintre copiii lui Mihail Elena s'a căsătorit cu Mih. Aldru Constantinovici, ofițer al gărzii, mareșal din Covno, fiul guvernă-

¹⁾ Măria Hasnaș a fost fiica cunoscutului general Ignatie Teodor Pissarjevski, (blazonul „Slepovron”), venit din Podolia, în 1840 înscris în nobilimea Basarabiei și decedat în 1849. Monumentul de pe mormântul pierdut în uitare, l am găsit la cimitirul catolic din Chișinău. A fost căsătorit cu o româncă, Sefastia Tonea Buhăescu (1809-1890). A doua fiica a generalului Lidia s'a căsătorit cu Paul Leonard, mareșalul Basarabiei. Fratele ei Constantin, absolvind universitatea din S.-Petersburg, a fost între 1866-69 mareșalul jud. Hotin, apoi dela 13 Noembrie 1869-1873 primul președinte al zemstvelor Basarabiei. Era unul dintre creatorii și directorii băncii Tavrido-Basarabiei- S'a căsătorit cu Lidia Hristofor Talamuzi.

Fii generalului-Vladimîr (1845-1878) și Dimitrie (1846-1901) au fost notari la Chișinău, ca și fiul ultimului, Victor, sinucis în 1903. Fratele său Dimitrie, învățat Kulturträger, între 1908-1910 a fost ajutorul mareșalului, apoi mareșalul jud. Tighlnei. Pe timpul revoluției a fost ucis în Mongolia. Sora sa. Lidia, cunoscută literată.

Fiul lui Vladimir, Leon, talentat profesor de chimie, pe timpul războiului Mondial a inventat mijlocul de-a scoate iod din varza de mare (Crambe maritima).

Notele despre Pissarjevski s'au strâns după cartea lui A. N. Krupenski, informațiile date de d-l D. M. Hasnaș, inscripțiile de pe morminte, etc.

torului Basarabiei. Fratele ei mai mare Constantin, a fost cunoscut ca un Kulturträger. Al doilea Dimitrie, deasemenea bine cunoscut Basarabiei, s'a căsătorit cu Ana (f 1900), fiica colonelului român Anastasie Carp și a Elizei Gh. Feodosiu. Fiul său Dimitrie (1895-1926), medic-aviator ce s'a distins ca voluntar în războiul mondial. Al treilea fiu a lui Mihail, Vladimir, s'a căsătorit cu Eugenia T. Russo.

Cel mai renumit dintre frați este al patrulea — Nicolae, talentat pictor italian, mai ales cunoscut ca imitator al picturii sec. XIII, premiat la Roma și Florența, căsătorit cu Zulenea, marchiza Boumi. Sunt interesanți și ultimii frați Hasnaș Mihail, căs. Elena Const. Stavilo, apoi Larisa Șt. Andriaș și Sergiu, talentat tânăr, absolvent al colegiului Alexandru din S.-Petersburg, funcționar cu însărcinări speciale pe lângă consiliul de miniștri, numit vice-gubernator la Ecaterinoslav și mort în chip tragic la Odesa.

Hasnașii s'au înscris în rândurile nobilimii Basarabiei în 1827 ¹⁾, fiind primii în întreaga Basarabie, dintre boerii băștinași, în 1830 recunoscuți nobili, căci cei cari chiar în 1821 s'au înscris în cartea nobilimii au fost aprobați de Senatul Imperial *abia* în 1845 ²⁾.

Gheorghe G. Bezveconâi

CUGETĂRI

De Paul Gore

Mântuirea nu ești în instituțiuni, pe care noi le vom creia, ci în noi înșine.

Nici o instituție nu poate sa existe afara de spațiu, de timp, de societate si de stat. De aceia când vorbim despre o oarecare instituție, cât de binefăcătoare ar fi ea, noi nu putem să nu ținem cont de toți acești factori importanți.

¹⁾ A. N. Krupenski. Nobilimea Basarabiei.

²⁾ Cartea (original) nobilimea.

Producția și comerțul de cereale în Basarabia sub Ruși

Prin tratatul de pace dela București din 1812 Basarabia, pământ românesc, trece sub stăpânirea rusească.

Starea economică a provinciei la data acestei păci nenorocite era mai mult decât precară, datorita faptului că populația nu se ocupa cu cultivarea pământului roditor din frica deselor năvăliri a Tătarilor; din cauza rechizițiilor turcești, contractelor de furnizare impuse cu sila de către Poartă, ca și din cauza că Basarabia prezintă un teren, pe care se desfășurau adeseori războaie.

Cu toată starea precară a Basarabiei, Rușii îi atribuiau o mare importanță economică, ceea ce se vede din cuvintele Țarului Alexandru I, care în manifestul său din 5 August 1818 o numește „țara fertilă”, precum și din prima descriere a Basarabiei alipite la Rusia, făcută de către protoiereul P. Cunitchi și numită „Scurtă descriere statistică a regiunii de pe Nistru, alipită la Rusia după tratatul de pace, încheiat de către Poarta otomană în București la 1812”; (St. Petersburg 1812), înșiră următoarele cuvinte relative la Basarabia:

„...acest teritoriu, așezat între Prut și Nistru a fost grâнарul Principatului moldovenesc...”.

Aceste cuvinte ne arată toată importanța Basarabiei din punct de vedere agricol, pentru Rușii, cari, pentru a ridica importanța ei economică și a intensifica cultivarea pământului, au populat-o ca coloniști aparținând unei civilizații superioare.

Astfel în anii 1813—1815 au trecut din ducatul Varșoviei în Basarabia 1443 familii germane, iar dela 1816—1842 în județul Akerman (Cetatea-Albă) s'a format numeroasele colonii din coloniștii germani veniți din Wurtemberg. Prima colonie germană, înființată în 1814 purta numele de Tarutino. În 1815 s'au format coloniile: Crasnoe, Maloiaroslavet, Culm, etc. În anul 1862 numărul coloniștilor germani se ridică până la 28.000.

În afară de coloniștii germani în județul Akerman au mai venit coloniștii din Elveția franceză, bulgari și cazaci.

Gratie acestei colonizări, populația basarabeană începe să crească foarte repede. Astfel în 1812 avem 24.000 locuitori, iar în 1816 numărul lor atinge 500.000, iar în 1855-1.000.000

Această creștere a populației împreună cu deschiderea debușurilor noi pentru produsele agricole basarabene (Rusia Centrală și Odesa, prin care se exporta grâu în străinătate) fac să se intensifice lucrarea pământului basarabean, dezvoltându-se cultura cerealelor.

Baza semănăturilor basarabene o formau întotdeauna g/ăul cu toate varietățile sale. Din principalele varietăți ale grâului trebuie să numim în primul rând „arnautca” (ble dur) cu sămânța dură de culoare galbenă și cu scoarța transparentă, îi urmau: grâu de toamnă (ble teindre), „iarca” ce se seamănă în Martie și Aprilie; „ghirca” (Wechselwaizen), de culoare roșie, cultivată mai ales de coloniști germani și grâu comun de primăvară.

Grâului îi urmează porumbul (ble de Turquie, mais). Acesta se cultiva în Basarabia din timpurile cele mai îndepărtate. În timp ce grâul se cultiva mai mult pentru comerțul exterior, porumbul se consuma pe loc în interiorul regiunii. Din acest punct de vedere porumbul prezintă principala cultură basarabeană, „sine qua non”, având pentru basarabeni aceeași importanță, ce o are cartoful pentru Irlandezi. Trebuie să adăogăm, că cu toate că porumbul cere muncă mare, sol bun fertil și timpul temperat, — totuși odată copt poate să rămâe fără nici un pericol până la Decembrie, și poate să fie păstrat în cosnițe mai mult de zece ani. Din făina lui se prepară mămăligă, care înlocuește pâinea țaranului, iar rămășițele lui se întrebuințează ca nutreț pentru vite, ca acoperiș pentru case ca și pentru încălzitul locuințelor de tară.

A treia cereală e secara (secule). Aceasta a început a se cultiva odată cu așezarea coloniștilor din Rusia Mare (Velicorusia) și a celor germani. În Basarabia de Sud până la 1814 ea n'a fost cunoscută de loc. A fost introdusă sub influența distilărilor spirtoase. Cel mai cunoscut tip al secarei, ce se cultiva în Basarabia era acel care provine din încrucișarea cu secara „Probștei”. Se obișnuia și secara comună cu bobul lunguiet de culoare deschisă mai puțin secara americană (albă-verzue cu bobul mare) și cea ucraineană de primăvară cu bobul lunguiet, cenușiu deschis.

În ceea ce privește orzul, se cultivă cel cu 4 sau 6 rânduri.

Cea mai răspândită varietate a orzului era „ovăs local simplu” (basarabean), cu grăunțe mărunte și ușoare; se mai semănau și varietățile „Șatilor” și „Suedez”.

În general ovăsul și orzul se cultivau în Basarabia mai mult pentru necesitățile armatei, și de aceea vom vedea că cultura lor se intensifica mereu în timpul războaelor.

După ce am făcut această scurtă privire asupra varietăților de cereale, ce se cultivau în Basarabia sub Ruși, vom intra în studiul suprafețelor de cultură, al recoltelor acestor cereale și a condițiilor ce favorizau sau puneau obstacole producției lor.

După cum am vorbit mai sus starea agricolă a Basarabiei se ridică îndată după așezarea coloniștilor, cari au contribuit la intensificarea agriculturii, deci și a producției cerealelor basarabene.

Astfel în 1870 apare la St. Petersburg cartea profesorului I. Ianson: „Statisticescoe izsledovanie o hlebnoi torgovle v odescom raione” („Cercetarea statistică a comerțului de cereale în regiunea Odesei”), în care autorul afirmă că în partea de Nord a Basarabiei în județele Hotin, Soroca, Bălți și Orhei ocupația aproape exclusivă a locuitorilor era agricultura. Ca o dovadă a intensificării agriculturii avem raportul procentual de pământ cultivabil cu suprafața totală a Basarabiei. Iată cifrele:

În anul 1860 s'au cultivat 37,8% din suprafața totală a Basarabiei

„	„	1881	„	„	44,6%	„	„
„	„	1887	„	„	61,0%	„	„
„	„	1908	„	„	65,0%	„	„ ¹⁾

La cauzele sus pomenite, care au contribuit la dezvoltarea producției agricole în Basarabia, trebuie să mai adăugăm și faptul că încă înainte de 1830 agricultorii basarabeni încep să facă diferite antreprize și furnituri de stat ceea ce fatal a provocat intensificarea culturilor.

Cu regret trebuie să murmurăm, că nu există date certe relative la producția cerealelor mai înainte de 1860, când apar statisticele mai mult sau mai puțin obiective, și care ne dau o oarecare posibilitate de a studia chestiunea de față. Astfel pentru 1862 avem următoarele cifre :

¹⁾ „Basarabia” de G. Filipescu și E. Giurgea Chișinău 1919 Pag. 25.

semănat: 516.808 de cetverti de cereale ¹⁾
 recoltat: 2.038.912 „ „ ²⁾

Din această recoltă două treimi forma grâul cu porumbul; Ia aceasta trebuie să adăogăm că grâul era cultivat aproape exclusiv pe pământul moșierilor, iar porumbul pe cel al țăranilor.

Către 1864 producțiunea cerealelor crește și pentru anul acesta avem situația următoare:

semănat: 519.040 cetverti

recoltat: 3.571.580 „

Iar pentru anul 1865;

semănat: 476.750 cetverti

recoltat: 1.056.830 „ ³⁾

În aceste cifre ne izbește scăderea bruscă a cifrei ce exprimă semănatul și recolta pe anul 1865. Fartul, acesta se explică însă prin mare secetă suportată de agricultură în acest an. Seceta a fost așa de mare și scăderea recoltei, după cum vedem și din cifrele de mai sus, atât de considerabilă încât chiar s'a oprit exportul cerealelor în străinătate.

În general cu a doua jumătate secolului trecut cultura de cereale ia un avânt și pe când în 1860 în toată Basarabia erau cultivate 110.715,3 desetini, în anul 1881 suprafața pământului cultivat (cu cereale) ajunge la 1.389.300 desetini ⁴⁾.

Acest fapt devine și mai însemnat dacă luăm în considerație că în prima jumătate a secolului trecut agricultura se făcea în mod aproape cu totul primitiv, îngrășămintele artificiale nefiind întrebuințate aproape de loc, munca cea mai mare parte era manuală și numai proprietarii mari și coloniștii germani întrebuințau mașinele de proveniență rusească.

Pământul se lucra aproape peste tot cu ajutorul boilor și numai coloniștii germani și bulgarii întrebuințau caii în munca agricolă.

A doua perioadă în producțiunea cerealelor basarabene o formează perioada 1881—1900. În această perioadă se observă introducerea plugului de otel, grapei moderne, tipului îmbunătățit al tră-

¹⁾ 1 cetverti=210 litri.

²⁾ „Zapiski besarabscago oblastnogo statisticescago comiteta” pod redacției A. Egunova. Vol. I Cap. „Zemledelie” Pag. 293.

³⁾ Idem Vol. II Cap. „Proizvoditelnosti Basarabii” Pag. 305.

⁴⁾ 0,9153 desetini = 1 ha.

surei și ceceace e mai principal mărirea rezervei de pământ prin tăierea masivelor păduroase din Basarabia pentru semănăturile grâului de toamnă și ale tutunului ¹⁾.

Datele statistice pentru această perioadă sunt:

Felul cerealelor	1881		1887		1893	
	Suprafața cultivată în desetini					
Secară de toamnă .		%%		%%		%%
Secară de primăvară	78500	1,3	156039	9,1	89297	6,14
Grâu de toamnă . .	5900	0,5	7594	0,4	2074	0,14
Grâu de primăvară	216800	16,9	268682	16,1	290222	20,40
Ovăz	377600	28,4	286680	17,3	245182	17,23
	57900	4,3	74506	4,6	54398	3,83
Orz	245500	18,5	308001	18,6	300997	21,16
Cartof	11400	0,9	12254	0,6	8116	0,58
Alte plante	395700	29,8	553377	33,3	432202	30,52
Suprafața totală.	1329300	100	166713	100	142248	100

Felul cerealelor	1897		1898		1899	
	Suprafața cultivată în desetini					
Secară de toamnă .	D	at	e l e		152802	8,02
Secară de primăvară					8899	0,46
Grâu de toamnă . .	dup	ă	f e l	u l	296942	15,58
Grâu de primăvară	c u l	t u	r e l	o r	357089	18,74
Ovăz					59607	3,13
Orz	n u	s'a	u p u	tut	348600	17,29
Cartof		g ă	si		15686	0,72
Alte plante					665810	36,06
Suprafața totală.	167213	100	180406	100	190543	100

Din acest tablou observăm scăderea suprafeței grâului de primăvară: și invers creșterea suprafeței grâului de toamnă. Acest fapt îl putem explica prin rărirea pământurilor țelinoase căci, este știut, că grâul de primăvară e o plantă pretențioasă, care cere un sol bo-

¹⁾ P. V. Synadino „Creditul în Basarabia” Chișinău 1929 Pag. 81.

gat și lipsit de buruene; iar cu rărirea acestui fel de sol, bine înțeles, s'a micșorat și producțiunea grâului de primăvară.

Studiind mai departe tabela de mai sus, observăm scăderea bruscă a suprafeței cultivate în 1893. Această scădere se explică prin secetă, ce bântuia în anul 1892. Agricultura a dat atunci rezultate slabe și ne existând grâu suficient pentru semănat, suprafața cultivată în anul 1893 trebuia să se micșoreze. Rezultatul insuficient al recoltei din anul 1892 reese din compararea celor două rânduri de cifre de mai jos, care exprimă recolta pe anii 1891 și 1892.

	<u>1891</u>	<u>1892</u>
Grâu de toamnă	1.357.424 cetv.	663.734 cetv.
Secara.....	410.148 „	188.958 „
Grâu de primăvară...	956.806 „	252.147 „
Orz.....	2.089.479 „	648.228 „
Ovăs.....	605.174 „	177.604 „
Porumb	3.894.975 „	1.428.883 „ ¹⁾

Această recoltă mai mult decât slabă și insuficientă, aducând pagube enorme economiei agricole, bineînțeles, a influențat și asupra mișcării suprafeței de cultură în anul ce urmează anului secetos (1893) adică în anul 1893. Scăderea această e pronunțată în mod deosebit în ceea ce privește suprafața cultivată cu secară de toamnă, secară de primăvară și grâu de primăvară.

Pentru anii 1897 și 1898 avem următoarele recolte:

	<u>1897</u>	<u>1898</u>
Recolta în mii puduri		
Secară de toamnă.....	6.324,2	7.144,9
Grâu de toamnă	9.608,5	17.556,8
Grâu de primăvară.....	14.122,3	13.973,4
Orz.....	21.148,0	20.480,2
Ovăz	3.645,3	4.786,5
Porumb.....	149.148,0	37.329,4
	etc.	etc. ²⁾

În ceea ce privește distribuția cerealelor după județe: — județul Chișinău (Lăpușna) avea cea mai întinsă suprafață ocupată de

¹⁾ Revista „Obzor bessarabscoi gubernii” pe 1892. Pag. 24.

²⁾ Idem pe 1897 Pag. 3 și pe 1896 Pag. 7.

porumb, iar județul Tighina și Cetatea-Albă predomina grâu (30,9% și 34,7%); secara producând în județul Ismail 15,5%)¹⁾.

Dela 1900 am găsit datele pentru perioada 1902-1911, care ne arată întinderea suprafeței cultivate cu cereale și recoltele adunate de pe aceste suprafeți.

Astfel avem :

Anii	Suprafața în deseatini	Recolta în mii de puduri
1902	2.070.859	121.494,3
1903	2.077.660	139.819,9
1904	2.062.524	54.824,0
1905	2.133.805	106.647,9
1906	2.003.694	158.844,7
1907	2.172.594	104.852,2
1908	2.159.570	94.131,7
1909	2.160.045	98.996,6
1910	2.188.118	160.990,8
1911	2.246.597	160.309,9 ²⁾

Pentru a evidenția situația fiecărui gen de cereală în parte vom completa acest tablou cu calculul procentual între suprafețele ocupate de diferite feluri de cereale și suprafața cultivată pe anii 1901 și 1909

	1901 %	1909 %
Grâu de toamnă	18,7	23,4
Secară	10,1	6,0
Grâu de primăvară		19,0
Porumb.....	29,5	32,6
Orz	17,6	18,8
Ovăș		3,1
Diverse	2,0	3,5
	100%	100% ³⁾

Din comparația dintre recoltele acestor doi ani rezultă creșterea producției grâului de toamnă, porumbului și a orzului, și micșo-

¹⁾ G. Filipescu și E. Giurgea Op. cit. Pag. 95.

²⁾ N. Moghileanschi „Proizvodstvo hlebo.hlebooborot i sbât cressianscago hleba v Bessarabii” Kișinău 1916. Pag. 28, 29, 38, 39.

³⁾ „Basarabia” Monografia sub îngrijirea D-lui Șt. Ciobanu. Chișinău 1926.

rărea culturii grâului de primăvară și a secarei. Acest fapt se explică prin cauza susarătă, adică micșorarea suprafeței pământurilor țelinoase necesare grâului de primăvară, cultura căruia se înlocuiește cu culturile mai puțin pretențioase a grâului de toamnă și a orzului.

Creșterea considerabilă a producției cerealelor după anul 1909 se explică prin faptul lărgirii creditelor speciale acordate de către Banca Statului pentru întărirea și întreținerea producției agricole, în toate ramurile ei și a exportului pe piețele interne ale Rusiei centrale.

(Va urma)

Eugen Torgașev

DOR DE BRAZDA

„Tatălui meu”

*Mi-i dor de mărunțișul unor pași
Pe rana 'njunghiată la arat.
De funia din corn de codâlbași,
Ce-i simt sdruncinătura 'n omoplat.*

*Mi-i dor de 'ncălțăminte de noroi,
Cu spini bătuți în talpa ruginie,
De săpun din ciocâlău de păpușoi,
Ce face-o spumă-așa de sângerie.*

*Mi-i dor de-ai mei lăsați departe 'n sat...
Ei vând și azi acolo tot sudoare.
Și cred în gândul lor nevinovat.
Ca eu am prins o margine de soare!*

Vitt Popa

Chilimbarul

DIN PALEOLITICUL SUPERIOR AL BASARABIEI DE NORD

Rășina fosilă a coniferelor din perioada terțiară, cunoscută sub denumirea de chilimbar sau succin, a fost întrebuințată deja în antichitate ca material pentru confecționarea feluritelor obiecte de podoabă, reprezentărilor plastice zoo- și antropomorfe și a diferitelor obiecte, servind pentru cultul religios.

Chiar și în timpurile preistorice, oamenii s'au folosit de mineralul acesta, mai ales însă în epoca pietrei poleite, numită și neoliticul. De reținut este că succinul apare în special foarte des în așezările neolitice, făcând parte din așa zisul ciclu nordic al răspândirii culturii neolitice din Europa, fiind dimpotrivă aproape necunoscut printre resturile acestei civilizațiuni în sudul și sud-estul continentului nostru (4).

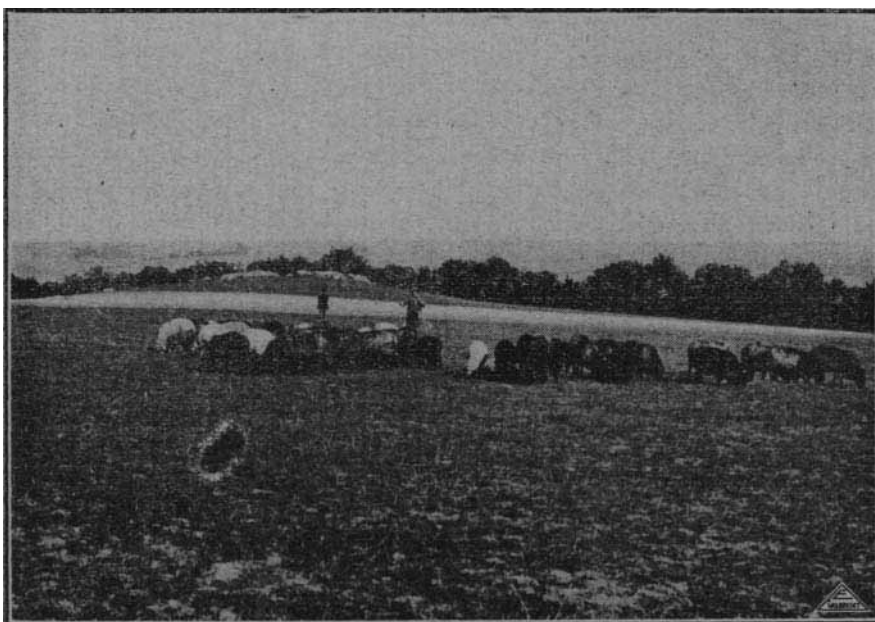
În paleolitic, epoca pietrei cioplite, aparținând perioadei geologice trecute (cvaternarul), care s'a manifestat prin prima apariție a omului pe pământ în calitate de purtător al unei culturi cu totul primitive, chilimbarul se găsește foarte rar, fiind cunoscut până nu de demult numai în patru diferite locuri, aflătoare în Europa centrală și în cea de apus. Aici succinul a fost scos la lumina zilei dimpreună cu inventarul cultural, caracteristic pentru faza magdaleniană a paleoliticului superior, în forma unor bucăți nelucrate de mâna omului (3,18). Primul dintre aceste patru locuri este peștera, numită „Grotte d'Aurensan” (11) din departamentul francez Hautes-Pyrénées, situată pe cursul f. Adour, la 1 kilometru spre Sud dela orașelul Bagnères-de-Bigorre, și descoperită în anul 1869 de către d-nii Emilien și Gh. L. Frossard. Săpăturile făcute aici au oferit între altele și 5 bucăți de chilimbar de culoare roșie-închisă. Succinul s'a găsit asemenea într'o vestită stațiune magdaleniană „Gudenushohle” din valea f. Krems lângă orașul cu acelaș nume în Austria de jos (12). Afară de stațiunile citate, mineralul acesta a fost constatat

și în paleoliticul din *Cehoslovacia*. (5, 9, 10). De fapt între materialul arheologic obținut în urma explorărilor peșterii Kostelik (=Pékarna=Diravica) lângă Mokrâ (Mokrau) s'a notat o mică bucățică de succin, iar o a doua importantă stațiune magdaleniană din Moravia, Zitny (Zitnyhöhle) lângă Kiritin, a oferit două bucăți de chilimbar.

Pentru paleoliticul superior din România succinul a fost citat pentru prima dată în studiul savantului francez Dr. H. Breuil, profesor la Institutul de Paleontologie umană din Paris, intitulat „Stadions paléolithiques en Transylvanie” și apărut în Buletinul Societății de Științe din Cluj, tomul II (1924-25), pag. 193-217. E vorba despre o bucată de chilimbar („un morceau d'ambre”) găsită de dl. Graff, fiind însoțită de industria aurignaciană la Valea Cremenei (Buzăul Ardelean), însemnată stațiune, descoperită de către Julius Teutsch încă în anul 1910, Un interes deosebit trebuie acordat însă chilimbarului, pe care l'am găsit în vara anului 1929, făcând săpături în paleoliticul superior al Basarabiei de Nord.

În anul 1923 am reușit să descoper primele resturi sigure ale civilizației omului cvaternar în Moldova dintre Prut și Nistru (1). Dela această dată încoace, continuând neîntrerupt cercetările mele, am putut constata numeroase așezări paleolitice în regiunea Nistrului din Nordul țării (2). Sunt două dintre aceste: stațiunea „Magazia” din preajma satului Babin și „Tomâna”, deasupra localității Cormani, în jud. Hotin, unde am aflat cu prilejul unor săpături sumare, dimpreună cu material arheologic foarte important, un număr de bucăți de rășină fosilă. Ambele stațiuni se disting prin un inventar cultural caracteristic Aurignacianului superior, aparținând cronologiceste ultimei glaciațiuni cvaternare (Wurm II), ceea ce reiese din condițiunile stratigrafice ale paturilor arheologice și din caracterul faunei (*Elephas primigenius*, *Cervus tarandus*, etc) și a florei (*Pinus silvestris*, *Pinus* din sect. *Pinaster*, *Picea excelsa* și *Abies alba*) însoțitoare. La Cormani s'a găsit numai o singură bucățică de chilimbar de culoare roșie-închisă în stratul inferior al stațiunii, în apropierea unei vetre cu cărbune din *pinus silvestris* (16). Cu părere de rău însă, starea de conservare a acestui succin era atât de nefavorabilă, încât la scoaterea lui din pământ, el s'a sfărâmat des-

compunându-se într'un număr de bucăți mici. De notat este că chilimbarul din Cormani este transparent și se caracterizează prin un luciu sticlos și prin faptul că se sparge ușor, producând spărturi concoidale. Studiul mai atent al structurii sale ne dovedește că partea superioară a lui a fost puternic alterată în urma procesului de desagregare din cauza zăcerii îndelungate în pământ, ceiace a format o patină destul de groasă de culoare galbenă (ca ceară) foarte fragilă, având suprafața crăpată. Absolut la fel se prezintă chilimbarul din Babin, cu o singură deosebire că culoarea patinei acoperitoare are o nuanță ceva mat roșie. Cele

Stațiunea „Magazia” din preajma satului Babin, jud. Hotin

șapte bucăți ale acestui mineral dela Babin, s'au găsit în mijlocul industriei aurignaciane purtând habitul Aurignacianului final, într'un strat, caracterizat din punctul de vedere paleofitologic prin prezența cărbunilor de brad (*Abies alba*) și pinului silvestris (16). Exemplarele de succin ridicate aici sunt de diferite dimensiuni: cea mai mică bucată nu întrece mărimea unui bob de fosole, iar cea mai mare dintre ele ajunge mărimea unei nuci. Forma lor e

bulgăroasă, afară de un singur exemplar, asemănător cu o placă, neregulată, având lărgimea maximală=6,7 cm, lățim. max.=2,6 cm. și grosimea maxim=1,5 cm.

Prof. Dr. Fritz Wieggers, oprindu-se în lucrarea sa „Diluviale Vorgeschichte des Menschen” la studiul chilimbarului din paleoliticul european, subliniază deosebita importanță a descoperirilor acestui fel de caustobioliți în așezările omului cvaternar pentru cunoașterea relațiilor de comerț, care au existat pe timpul acesta sau în special, ceea ce pare a fi și mai admisibil, pentru a putea restabili drumurile de migrații a populațiilor paleolitice. E cunoscut doar că chilimbarul, originar din diferite zăcăminte din Europa, prezintă felurite varietăți, care se deosebesc între ele, până la un grad anumit, în ceea ce privește proprietățile sale fizice și constituțiunea chimică. Astfel, stabilirea locului de origine al succinului, aflat într-o anumită stațiune preistorică, pe baza unui studiu mineralogic și chimic cât se poate de amănunțit, ar da posibilitatea să se clarifice problema, din care regiune geografică anume, provine populațiunea acestei așezări paleolitice. Iată de ce am încredințat analiza chilimbarului din paleoliticul basarabean Institutului de Chimie anorganică al Universității din Cernăuți, Cu cel mai viu interes așteptăm rezultatele acestor cercetări, actualmente în curs, cărora s'a dedicat Dr. F. Schwarz, șef de lucrări la institutul amintit.

Wieggers crede că chilimbarul aflat în peșterile din Austria și Cehoslovacia provine probabil din zăcămintele acestui mineral din Polonia, unde el se găsește, după cum mi-a comunicat Prof. Dr. Jurij Polanskyj (Lwow), în depozitele miocene dela Delatyn, pe Prut în Galiția. În orice caz pentru chilimbarul nostru presupunerea aceasta ar avea poate și mai multă valoare, mai ales dacă vom lua în considerare faptul că și în Galiția a fost constatat Aurignacianul, prezentat prin șirul întreg de stațiuni sub aer deschis, descoperite în anii din urmă de dl. Polanskyj (14,15). Nu-i exclus însă ca succinul din Babin și Cormani să nu fie altceva decât rumanita, chilimbarul indigen (6, 7, 8, 13), cunoscut din depozitele oligocene ale județului Buzău și în alte locuri, a cărui exploatare în mod sistematic a început însă deabia după războiul mondial (17). Să sperăm că rezultatele analizei chimice ne vor oferi criterii mai exacte pentru clarificarea interesantelor

probleme, care le-am atins aici și că studiul preistoric al ținutului nostru se va îmbogăți astfel cu noi și importante contribuțiuni.

C. Ambrojevici

L I T E R A T U R A .

- 1) C. Ambrojevici, Der paläolithische Mensch in Bessarabien. Berlin, 1926/27.
- 2) C. Ambrojevici. Beiträge zur Kenntnis d. Aurignacienkultur Bessarabiens u. d. Bukowina, Wiener prähist. Zeitschr., XVII, 1930.
- 3) J. Dechelette Manuel d'archeologie prehistorique etc. I. Paris 1908.
- 4) M. Ebert, Reallexikon d. Vorgeschichte; I, articolul „Bernstein u. Bernsteinartefakte." Berlin, 1924. Conține și literatura asupra acestui obiect).
- 5) M. Hörnes, Der diluviale Mensch in Europa. Braunschweig, 1903
- 6) C. Istrati. Que'ques nouvelles donnees relatives a l'etude de la Roumanite (Succin de Roumanie). Bul. de la Soc. de Sc. Bucarest, 1898.
- 7) C. Istrati, Rumanita sau succinul din România. Anal. Acad. Rom., Mem. Secț. Șt. Seria II, tom 16. 1895.
- 8) C. I. Istrati și M. Mihăilescu, Chilimbarul de Olănești. Mem. Secț. Șt. Acad. Rom. Seria III, tom. I, mem. I. 1923.
- 9) F. A. Krasser. Die Mokrauer Höhle bei Brunn. Mitt. d. Anthr. Ges. Wien IX, 1882.
- 10) K. I. Maska, Der diluviale Mensch in Mähren; Neutitschein. 1886.
- 11) H. Obermaier, Beiträge zur Kenntnis d. Quartärs in d. Pyrenäen. Archiv f. Anthropologie XXXIII (N. F. V.). Braunschweig. 1906.
- 12) H. Obermaier u. K. Breuil, Die Gudenushöhle in Niederösterreich, Mitt. d. Anthr. Ges. Wien. XXXVIII (3 F.=8), 1908.
- 13) P. Poni și D. Cădere, Fapte pentru a servi la descrierea mineralogică a României, partea IV. Acad. Rom. Mem. Secț. Șt. Seria III, tom. V.
- 14) G. Polanskyj, Podilski etjudy I. Zbirnyk pryrodopysn. lik. Sekc. Nauk. Tovar. im. T. Sevčenka; XX. Lwów. (în limba ucr.).
- 15) G. Polanskyj, Materialy do piznannja paleolita halyc'koho Poddijja. 1931 (Manuscript).
- 16) R. Popovici, Untersuchung prähistorischer Nadelholzkohlen Nord-Bessarabiens. Bul. Facult. de științe d. Cernăuți. V, 1931.
- 17) I. Simionescu, Tratat de Geologie; București, 1927.
- 18) F. Wieggers, Diluviale Vorgeschichte d. Menschen, I, Stuttgart, 1928.

Un bucureştean în Basarabia în 1831.

Intr'o excursie pe care am făcut-o în cursul anului trecut prin satele din Basarabia pentru a-mi aduna materialul necesar în vederea alcătuirii unei „*Bibliografii* a cărţilor româneşti tipărite în Basarabia sub Ruşi", am vizitat o seamă de biserici.

Cărţile le găseam în strană sau în bibliotecă ori în arhivă, adică în pod, căci bibliotecă şi arhivă propriu zisă puţine biserici au.

Răscolind prin diferite poduri de biserici pentru cercetarea arhivei, în afară de diferite obiecte bisericesti vechi şi stricate, am găsit în multe părţi diferite acte şi documente importante pentru trecutul bisericii româneşti din Basarabia. Intre aceste acte cele mai numeroase sunt așa numitele chezăşii de cununie, despre care vom vorbi cu altă ocazie. Deocamdată publicăm mai la vale conţinutul unei astfel de chezăşii, importantă pentru istoricul relaţiilor Românilor din Basarabia cu cei din România liberă în timpul cât Basarabia a stat sub stăpânirea rusă.

Al. David

*ADIVERINȚA. *)*

Noi încredințatorii lăcuiorii din orașul Chișinăului dăm acest adevărat zapisul nostru la mâna preuților din satul Izbiștea uezdul Răutului, precum să fie știut că pentru Alexandru sin Neculai Popovici din târgul Bucureștii dila Mahalaua Precupeții. Noi precum că-l știm că este holtei și altă însoțire nau mai avut Și acum vrând să se însoțească cu întâia legiuită cununie cu Iustina fată mare fiica lui Grigorie Pro dan din satul Izbiștea, că ești fată mare și alt bărbat nau mai avut. Pentru aceasta încredințăm cu ale noastre iscălituri, iară în urmă născând cât de puțină pricină ori în ce chip ar fi noi iscăliții chizăș avem a răspunde întru toate, iară preutul care va săvârși cununia nu va fi nici întru răspundere, ci însăne noi vom fi răspunzători și pentru credință care vom ști carte ne vom iscăli însuș, iară de nu vom ști vom pofti scriitor iul de ne va seri numi le și noi vom pune degitile.

In Chișinău anul 1831 Mai 31. Eu

Vasile Siminel adiverez. Eu

Ioan sîn Ivanov adiverez.

Urmează două iscălituri grecești indescifrabile.

Si eu dascalu Simion dila hramu sfântului Ilie adiverez.

**) Originalul se păstrează la biserica din corn. Izbiște jud. Orhei.*

Inflația

Societatea a convenit să admită un mijloc pentru înlesnirea circulațiilor avuțiilor sub orice formă condiționată de baza metalică. Este natural să primești marfă contra marfă, marfă contra aur, ultimul fiind considerat ca o marfă universală, comodă la deplasare.

Și aurul cu adevărat cuvânt îndeplinește condițiunile cerute unui metal pentru a deveni un instrument de schimb universal, divizând schimbul în operația de vânzare-cumpărare. Fiind omogen, divizibil, moleabil cu valoare constantă, dur, preț mare sub volum mic, este căutat fie sub formă de monedă, fie sub altă formă oarecare, de toate societățile, indiferent de gradul lor de civilizație.

Între timp, intervenind și forma de schimb-creditul, chestiunea circulației bunurilor s'a divizat în noi operațiuni. Schimbul valoare pe valoare a fost transformat într'un schimb valoare pe făgăduință, timpul fiind considerat ca un factor important în raporturile de schimb al bunurilor.

Numai credința în punctualitatea debitorilor a transformat acest mijloc al circulației bunurilor din ficție în realitate. Așa s'a ajuns la concluzia că metalul admis ca instrument de schimb poate fi substituit prin acte cu putere juridică spre înlesnirea și mai mare a circulației bunurilor.

Însă principiul a rămas în picioare. La baza schimbului pe credit stă aurul, el fiind avuție reală față de care se fac toate socotelile. Actele emise vor avea putere la plată, dacă au la bază aur; cum se zice, sânt convertibile în aur. Ele sânt ajutoare circulației, salvând și aici principiul economic, maximum de bunuri cu minimum de sforțări. Căci este ușor a emite monedă hârtie, a tipări acte, dându-le valoarea convențională după necesitate, ceea ce n'am putea spune de baterea monedei metalice, care necesită lucrări durabile, cu pregătiri costisitoare.

Odată ce s'a ajuns la soluția substituirii monedei metalice, schimbul s'a dezvoltat în mod normal, până când s'a ținut seamă de

legile rezultate din studiul îndelungat al fenomenelor economice, ori s'a răsturnat numai decăt, când s'a încercat a le nesocoti.

Așa s'a ajuns la fenomenul inflației monetare, care constă în punerea în circulație a unui stoc de monedă hârtie peste necesitățile circulației, depășind cu mult numărul schimburilor, abandonând normele și dispozițiile stabilite de știința economică, privitor la modul de funcționare a unei monede cu curs legal. Se suprimă convertibilitatea (schimbarea) monedei hârtie în aur, se decretează curforțat, iar ca efect direct a unor măsuri artificiale, valoarea nominală a monedei în circulație nu mai corespunde cu cea reală.

Consecințele sânt multiple și ele ar putea fi rezumate în felul 'următor: produci-pierzi, vinzi-pierzi, cumperi-pierzi, deci te sărăcești, cu alte cuvinte.

Moneda hârtie în circulare care nu-și îndeplinește rolul de măsură legală a valorilor aduce pierderi și dezorientare pentru societatea în plină activitate economică. Și dacă prezinți în cazul suspendării convertibilității o înjghebare economică în embrion, natural devii exploatat de organizațiile puternice. Ar fi ridicol să recomanzi încetarea relațiilor comerciale cu străinătatea, mai ales astăzi când schimbul este mai mult o funcție socială. Sânt prea strânse interesele ca să putem propaga un egoizm național. Și zidul chinez a cedat insistențelor civilizației. Pentru un stat ca România pe lângă problema circulației monetare, se pune o problemă și mai importantă din punct de vedere internațional. Ne găsim între Rusia americanizată și Europa egoistă și organizată prin sistemul cunoscut capitalist. Iată de ce (ași spune că) se cere un maximum de prudentă în dezlegarea chestiunilor economice cu repercursiune și pentru schimbul internațional. Deci vom respecta legile economice cu privire la circulația monetară, căci de aici se deduce puterea de a învinge celelalte obstacole ce ne stau în cale.

Este destul de cunoscut răul inflației monetare, cauzat de măsurile artificiale aplicate de diferite state într'un timp de pierdere a echilibrului material și moral. Războiul ca un factor distructiv a încurajat tot felul de măsuri artificiale, admițând interventionismul în cel mai larg grad al înțeleșului. Era natural în plin război, în izolarea creată pentru state, în căutarea mijloacelor pentru menținerea organismului, realizarea scopului, să se recurgă la această măsură, cunoscându-i toate consecințele rele.

Dar acum să recomanzi o măsură arbitrară, este mai mult decât o nelegiuire. Refacerea nu se poate face pe acte ruinătoare. Organismul trebuie să simtă restabilirea, iar în convalescență venim cu măsuri direct folositoare: E mai rațional să renunțăm la procedeul inflației monetare a cărei consecințe le cunoaștem. Dar în schimb ni se impune o verificare superficială a sistemului de organizare a creditului și poate prin această verificare vom determina pe adepții inflației monetare să renunțe la astfel de experiențe dăunătoare societății.

În regimul actual s'a dat o prea mare importanță capitalului, sub formă de monedă care de fapt în producție are un rol pasiv. Fructificarea exagerată din război a născut specula și tendințele de a înlocui avuțiile de prima necesitate, ce sporesc munca, prin capitalurile lichide ce dau miracolul de dispoziție de tot ce este materie și suflet. Dacă unii din componenții acestei societăți scriu istoria războiului și a civilizației cu sângele lor propriu o altă lume profită de această naivă jertfă, căutând să-și mărească rentabilitatea capitalurilor. Capitalurile lichide astfel câștigate și plasate în industrii cu scopuri distructive, atât de bine valorificate în vremuri de grele încercări a omenirii, au căutat aceleași situații și în zilele de după război. Însă n'au putut găsi plasamentul cu rentabilitatea fabuloasă, sângele fiind cel mai bun îngrășământ pentru sporirea lor.

Și atunci deținătorii își retrag capitalurile din industrii productive și de utilitate socială, plasându-le în imobile, bijuterii, ascunzându-le în locuri dosite, așteptând momentul potrivit tendințelor lor speculative.

Băncile care la fel au primit o parte din capitaluri spre fructificare și prin menirea lor sânt regulatoarele piețelor financiare au adâncit prăpastia, au depărtat și mai mult capitalul de factorii de producție, încurajând tendințele de speculă prin dobânzi uzurare.

Majoritatea debitorilor se văd astăzi pe cale de a înceta producția, transformându-se în autori de acte amorale, punând la cale distrugerea valorilor pe căi nepermise cu scop de îmbogățire (asigurările) considerând fraudă ca mijlocul cel mai eficace în dezlegarea problemelor de natură politico-economică.

Coarda prea întinsă s'a rupt. De aci înainte o mulțime de măsuri artificiale, arbitrară în căutarea echilibrului între creditor-debitor, conversiunea, concordat etc. Regimul actual a ajuns la un punct

mort. Nemulțumiri, fricțiuni, agitași, fără a se putea scoate răul din rădăcină.

O astfel de măsură artificială de ultimă încercare va fi și inflația, care și mai mult va înrăutăți situația, ea putând fi comparată cu o catastrofă, unde judecata nu contează. Prin inflație căutăm să salvăm pe cei ce au speculat activitatea și energia și să sacrificăm victimele acestora.

Această măsură în zilele de astăzi poate fi adoptată de cei ce au abandonat rațiunea și reflectează prin sentiment.

S. Bogos

ROSTIRI

De Leon Donici

Numai atunci succesele armatei sânt posibile, când între front și dosul armatelor exista o legătura strânsă, când și ostașii cari luptă cu dușmanul, și civilii rămași în țară sânt cuprinși de acelaș elan de jertfă. Această regulă e adevărată și nesocotirea ei distruge toate puterile armatei.

Puterile materiale în totdeauna merg alătura de cele morale. Iată de ce, împreună cu mobilizarea industriei, în timpul războiului e necesară și mobilizarea sufletelor și a spiritului național.

Imagina internă și externă a țării e Capitala. Capitala e diriguitorul vieții în țara întreagă. Făcând cunoștință cu viața din capitală, faci, în majoritatea cazurilor, cunoștință cu viața țării.

CRONICA

RECENZII.

Vasile Lașcu. In ziua de 1 Iunie, a încetat din viață în vârsta de 70 ani, colaboratorul revistei noastre—cunoscutul poet și publicist basarabean Vasile Luchici-Lașcu. Ca fiu al preotului Luca Lașcu din Chișinău — un naționalist moldo-

vean de pe vremuri, un admirator al poeziei lui Vasile A-lecsandri și el însuși mănuiitor de condei la revista eparhială din Basarabia „Vedomstiile eparhiale” din anii 1867—71. — Vasile Lașcu și-a făcut studiile la Seminarul Teologic din Chișinău și dela 1878, depe când era abia de vreo 15 ani, a început să scrie proză și versuri în limba rusă, singura în care a scris toată viața, deși a cunoscut destul de bine, mai ales dela Unirea Basarabiei, și limba românească.

În anul 1905 V. Lașcu a tipărit prima sa dramă, intitulată „Război neizbutită”, scrisă în 1878, în anul de când a început să scrie și versuri. De atunci și până în ceasul morții, timp de 54 ani, V. Lașcu n'a încetat să scrie și să publice. De sub pana sa au ieșit: — o culegere mare de versuri, cugetări și o conferință „Despre viață” — Petersburg 1891. „*Hotarul iubirei*”—dramă scrisă în 1883; „*Lebăda neagră*” (1895), „*Teorie*”, (1896), „*Maimuțele literare*” (1897) „*Simboluri și înfăptuiri*” — o cântăcică de versuri ce a suportat trei edituri: „*Antologia poeziei românești*”— Chișinău, 1928 și următoarea serie de povestiri și povești pentru copii: „*Corpul meu*”, „*Natca*”, „*Ultima împușcătură*”, „*Filea-proștofilea*”, „*Buca*”, „*Poveștile Iroicicăi*”, „*Inelul fermecat*” — poveste drama-

jnzata. Pe coperta „*Simbolurilor și înfăptuirilor*” — ediția treia din 1930, autorul mai anunță în preparație „*Ultimile flori*” și „*Focuri artificiale*”. Pe lângă toate acestea, răposatul a scris despre „*Teatrul din Chișinău*”, din prima jumătate a secolului trecut o serie de articole apărute în ziarul local „*Viața Basarabiei*” În anul 1916, a colaborat la multe publicațiuni din Petersburg și Odesa ca recenzent teatral, conducând în răstimpuri secțiuni sau întregi publicațiuni. aici în Capitala Basarabiei, sau în Petersburg — Capitala Rusiei de altă dată.

În opera literară a răposatului se oglindește o concepție semicreștină, semihelenică asupra vieții: *Viața omului este o verigă în lanțul nefârșit și veșnic al vieții omenirii și universului. Singurul lucru ce rămâne după moartea omului este opera lui. Prin ea omul muritor participă la creațiunea nemuritoare a Dumnezeui. Obligațiunea oricărui muritor este să se pătrundă de adevăratul sens al vieții și să caute să și potrivească existența poruncii veșniciei, Indatorirea creatorului de forme pentru gândirea omenească, este să se pătrundă de suferința și dorul mulțimei, să 'ntealegă vaerul surd din valea plângerilor, să presare flori pe drumul celor condamnați la chinurile crucii și să aprindă o făclie pentru cei ce 'obrăcăesc în întuneric.* „Ca să fii gigant în poezie, zise V. Lașcu, trebuie să fii gigant în suferință, altfel nu poți scri pentru toti”.

Lirica lui V. Lașcu, sobră și concisă, a fost apreciată bine de critica rusească de pe vremuri. Marele Vladimir Soloviev, poetul Alexandru Cruglov, și atâția alții au scris rânduri elogioase la adresa lui V. Lașcu, gășind că opera sa poetică nu-i lipsită de patosul adevărat care i caracterizează pe artiștii din mila lui Dumnezeu. De altfel, poezia a fost

pentru V. Lașcu acel elixir miraculos, despre care el pomeneste într-o cugetare de a sa, zicând: „dacă omul ar inventa un elixir care să-i permită să trăiască veșnic, el ar mai trebui să inventeze și un altul care să conserve lumea de stricăciune”. Poezia a fost elixirul care i'a păstrat pe V. Lașcu întreg și curat în viața și care va păstra pentru posteritate nectarul delicios al operii sale literare.

Pentru lirica românească V. Lașcu a făcut prin „Antologia poeziei românești” așa de mult, că ne simțim obligați să vorbim în chip special despre aceasta, atrăgând atenția celor în drept, să caute să-i desăvârșească opera prin editarea unui nou volum de poezii traduse din poezii români. În primul volum, apărut în 1928, cu o prefață foarte documentată și elogioasă a academicianului profesor Ștefan Ciobanu, au intrat peste 60 de perle din poezii români ca Mihail Eminescu, Vasile Alecsandri, Gr. Alexandrescu, Gheorghe Coșbuc, A. Vlahuță, P. Cerna, G. Morun, Ion Minulescu, M. Zamfirescu, N. Beldiceanu, Șt. Iosif, D. Anghel, G. Topârceanu, Al. T. Stamatiad, I. Săvescu, T. Robeanu, (G. Popovici), Ion Al. George, G. Bacovia, Lucian Blaga, Demostene Botez, Mihail Codreanu, Nichifor Crainic, V. Demetrius, Ovid Densusșeanu, Victor Eftimiu, Ion Foți, Octavian Goga, G. Gregorian, Emil Isac, I. Valerian V. Voiculescu, G. Talaz, M. Baiulescu, N. Milcu, Al. Terziman, I. Nenișescu, și A. Vereș. Dela 1928 și până în ultima clipă a vieții, Vasile Lașcu a tradus și parte a publicat în ziarele rusești din Chișinău, atâtea alte poezii din maeștrii versului românesc. Adunarea lor într'un nou volum și repetarea primului se impune. Pe calea aceasta, publicul cetitor care știe sa citească numai rusește (și un astfel de public îl avem nu numai în Basarabia, dar împrăștiat în lumea întreagă și în Rusia) ar putea să guste din farmecul poeziei noastre românești, căci Vasile Lașcu este un traducător ideal. El știe sase identifice cu autorii pe cari îi transpune în limba rusă, Șt. Ciobanu se ex-

primă astfel despre însușirile de traducător ale lui V. Lașcu: „Din toată pluralitatea de stări sufletești, de ta lente, de epoci, de direcții — traducătorul a creiat o singură gamă; în „Antologia” aceasta multicoloră tresaltă, se sbate un singur suflet, se aude un singur acord făuntric. Dacă e adevărat că cetitorul trăește stările sufletești ale autorului, că în el se repetă procesul de creațiune, — V. L. Lașcu a atins țaina cea mai înaltă a pătrunderii artistice în creațiunea altuia, el a știut să se puie în rând cu autorul. V. Lașcu s'a coborât în regiunea aceia ascunsă, a pătruns în adâncul sufletelor autorilor pe care îi traduce și a extras de acolo ceia ce era înrudit cu sufletul său, ceia ce atinge în chip reflexiv strunele sale, tulbură inima sa, ceia ce îl bucură sau îl îndurează, mai ales ceia ce'l îndurerează. Si acorduri muzicale, limpezi, mi nunate de gingașe și subtile — răsar în ritmuri noi, în limbă străină, dar nu par deloc o traducere. De altfel, asta nu mai este o traducere pasivă, făcută artistic de un maestru al cu vântului; asta nu mai este o tehnică a versificației; asta nu-i o transpunere rece a poeziei străine, a talentului strein, a bucuriei și durerii străine. Asta este o pătrundere insufletită a firei artistice streine, a sufletului strein... V.L. Lașcu a fost un adevărat poet în aceste minunate traduceri din lirica românească” — termina Șt. Ciobanu. P. H.

Ioan Petrovici. *Impresii din Italia*. Buc. Ed. Casei Școalelor 1932. Un vol. de 216 p. cu 12 clișee și *Peste hotare*, aceeași editură 1931, cu 9 clișee.

D-nul I. Petrovici a îmbogățit literatura noastră turistică atât de săracă, cu 3 volume: *Raite prin țară*, *Impresii din Italia* și *Peste hotare*, apărute la intervale aproape regulate. Neîntrecut mănuior al condeiului, având talentul de a captiva pe cititor dela primele rânduri prin fraze spontane, nemeșteșugite, observator fin și plastic în descrieri, D-l Petrovici, pe care generația de

studenți dintre 1906—1912 nu-l poate uita prin minunatele sale *Amintiri universitare*, a reușit să ne dea trei lucrări, ce nu trebuie să lipsească din biblioteca nici unui iubitor al naturei și călătoriilor.

Volumul *despre Italia* are o legătură intimă între capitole, cari se succed în ordin cronologic. Venetia te retine prin decepții, la cari de sigur a contribuit pentru noi Români și sonetul lui Eminescu. Astfel: marea nu se vede, gondolele negre și gondolierii prozaici, canalele cu apă murdară, case mucegăite și obscure cu obloane la ferești din cauza tânțarilor, nopți pline de melancolia unui trecut apus pe vecie, etc. Milano, autorul ni-l redă scânteetor de viață și mișcare comercială. Roma te farmecă prin suprapunerea a trei lumi: antică, pontificală și am putea zice, mussoliniană. Imprejurimele Romei extrem de interesante și variate. Neapole te atrage ca un magnet și-l trăești fără să-l vezi, iar când ai terminat de citit acest capitol, simți nevoia de a-l mai reciti odată. Ferice de autorul care spune multe în cuvinte puține și lasă răgaz imaginației cititorului să lucreze în libertate!

Volumul *Peste hotare* are capitole dispărute cu descrieri de localități din Austria, Bavaria, Turingia, Saxonia, Alsacia etc. Nu găsesc decât o singură lipsă acestor volume: absența schițelor cartografice de orientare. În volumul *despre Italia* e necesară o reprezentare cartografică cât de sumară a acestei țări. Fără o hartă a Tirolului italian, ce se face cititorul la capitolul *Printre Dolomiți*, unde sunt înșirate atâtea orașe dela Venera la Meran? Nu toți intelectuali au la îndemână un atlas și o călătorie devine mai utilă când o poți urmări pe hartă. În volumul *Peste hotare*, schitele cartografice se impun la fiecare capitol și e de dorit ca autorul să le introducă la ed II-a. E curios că numai publicațiile similare nemțești și anglo-saxone au schițe cartografice. Popoarele latine — le neglijează. Au apărut în ediții splendide călătoriile lui Maupassant, Pierre Loti, Sven Hedin — toate fără hărți! Oricât ar fi cineva

de puțin familiarizat cu mânuirea unui atlas, nu poate să nu privească cu interes o schiță cartografică în intimă legătură cu textul și atunci călătoria se imprimă mai ușor în minte, chiar dacă lucrarea n'ar avea nici un clișeu. Clișeul cel mai folositor într-o carte de călătorie, este harta.

G. Rașcu

Hasdeu povestind copiilor — așa se numește culegerea de povești, poezii și povestiri — nu toate chiar pe înțelesul copiilor și tineretului, pe care le-a adunat, într'un volumaș drăguț de 128 pagini, Editura Librăriei Socec din București, pe prețul de 40 lei.

Sub portretul marelui nostru basarabean, la începutul volumașului, sânt tipărite următoarele rânduri de Nicolae Iorga: B. P. Hasdeu „a fost un om genial. A dispus de cunoștinți neobișnuite în toate domeniile, așa încât oricând putea uimi pe cei mai mulți; a avut un spirit elastic, cum cu greu s'ar mai găsi altul și, pe lângă aceasta, pătrunzător, ascuțit; a fost un scriitor îndrăzneț în luptă și de o necruțătoare ironie, a fost un convorbitor care aducea în discuție puncte de vedere nouă, și, când nu putea lumina, orbia prin scăpărarea scânteielor, și când nu putea convinge pe dușman, îl îndepărta prin jignirea crudă a mândriei celei mai legitime, a sentimentelor celor mai îndelung și mai adevărat iubite. Chiar biruit în fața lumii, el își înconjură retragerea de o strălucire meșteșugită care silea ochii să se închidă și lăsa totdeauna impresia unei superiorități omenești netăgăduită”.

Deși nu tocmai pentru bucățile adunate în volumaș s'ar fi potrivit ca N. Iorga să scrie rândurile de mai sus, totuși cartea poate fi citită cu mult interes de către aceia cari pretuesc vioiciunea povestirii, așa cum a dovedit-o B. P. Hasdeu în „Povestea Crinului”, în „Copilul din Codrul Cosminului” și „Cei trei Mușchetari” și filosofia verificată în imagini bogate și simțiri adânci până la religiozitate, de care sânt pătrunse versurile din volumaș.

P. C.

„Lupta pentru limba românească și ideea unirii la Români din Basarabia după 1812. — L. T. Boga. — Chișinău 1932. — Intr'o broșură de 34 pagini dl L. T. Boga tratează, în bună parte folosind documente inedite din Arhivele Statului din Chișinău, cele două chestiuni cardinale ale sufletului românesc din Basarabia: limba și conștiința, națională. Evident chestiunile dezvoltate în scrierea menționată merită toată atenția și materialul departe de a fi epuizat are nevoie de complectări. O contribuție — putem afirma prețioasă — este și lucrarea de față.

Primă parte privitoare la lupta pentru limba românească în Basarabia se poate considera ca o sinteză a rezultatelor obținute până în prezent, luminate și printr'o serie de precizări documentare inedite.

În ce privește partea a două a lucrării: ideea unirii la Români din Basarabia, aici terenul este încă incomplet prelucrat. Dovezi de trezirea și manifestarea conștiinței naționale a basarabenilor sunt destule — dela 1812 încoace —, dar atitudini pentru *unire* sunt greu de găsit și precizat. Trebuie să *ținem* cont în această privință de uriașa forță de stat politist, cu deosebire în Basarabia, a Rusiei țariste de pe vremuri. Totuși dl. Boga atinge chestiunea, aducând și câteva prețioase contribuții: o pecete moldovenească dela 1817, care a stârnit îngrijorarea autorităților rusești și mai ales sincera și naiva mărturisire din actele oficiale ale stăpânirii rusești din 1839, 1848, 1858, 1861, 1863, 1867, atâtea date care evocă frământările sufletului românesc din principatele *unite* — din care se *trădează* și ceea ce frământa și sufletul românesc din Basarabia: „*moldavofilia*”, visuri pentru „*o singură Românie unită*” „*mișcarea națională unionistă*”...

D-l Boga nu posează ca scriitor și nu este un adept al frazei; în rânduri limpezi și simple cu rară perspicacitate știe să aleagă utilul de neutil, lăsând la o parte amănuntul mort care îngreunează așa de mult cărțile obișnuite de erudiție D-sa este și un iscusit sistematizator,

prezentând chestiunile cele mai gin-gașe simplu, lămurit și ordonat. Este bună și ideea ca să se adauge lucrării și câte-va facsimilie importante. Cartea este accesibilă oricărui cititor.

Z.

G. Kivăran-Răzvan. Pe drumuri africane. Buc. Ed. Librăriei Pavel Suru 1932. Un voi. de 180 p, cu 40 clișee fot. Prețul 80 lei.

Lucrarea de mai sus este cea dintr-o carte despre Algeria scrisă de un român. Am urmărit — pare mi-se în ziarul Curentul — publicarea acestei fermecătoare călătorii, capitol cu capitol și acum cu satisfacție îmi îmbogățesc literatura turistică a bibliotecii mele, cu un nou volum.

Pentru noi Români, Egiptul este mai la îndemână și mai tentant decât Algeria, care e prea departe. Din sudul Franței însă se poate merge ușor. căci numai 26 ore cu vaporul sunt suficiente, pe când nouă ne trebuie cu vapoarele românești 4 zile până la Alexandria. În consecință, autorul pornește dela Marsilia, nu dela Constanța și pătrunde în pustiul Saharei până la Ouargia.

Deschizând cartea, remarci imediat planul original al autorului. Renunțând la descrierea amănunțită și cronologică a călătoriei, îi dă un farmec neobișnuit alegând momentele Impresionante și sintetizându-le în capitole independente unele de altele.

Deși — pentru acel ce cunoaște Algeria — lipsesc multe puncte interesante ca: Oran, Constantina, orașele moarte romane și altele, totuși lucrarea prezintă un text armonios, ușor de citit, impresionant și destul de instructiv — cu toate lipsa hărții dela sfârșit — Clișeele originale și perfect de bine reușite, atrag și pe un cititor profan. Păcat că prețul prea mare pentru aceste vremuri, cu toată reclama sugestivă ce învelește coperta, nu fac accesibilă cartea marelui public.

G. Rașcu

„Cultura Poporului” sub îngrijirea Asociației învățătorilor din Cetatea-Albă. Director T. Iacobescu — An. III Nr. 2-3 Febr. Marț 1932. În aceleași excelente condițiuni tehnice, cu un variat și bogat material, înfrumusețate și cu câte-va clișee reușite, care îi dă o înfățișare simpatică, ne-a sosit la redacție numărul dublu 2-3 al revistei. „Cultura Poporului” din Cetatea-Albă. Primul articol semnat de Todor Râzeșu este o închinare zilei de 27 Martie: Unirea Basarabiei. „In Sfatul Țării s'a plămndit unirea. „Ziua de 27 Martie a însemnat în „viața țării noastre, cel mai de seama „eveniment istoric, fiindcă cea din-tău provincie românească revenea la căminul Patriei, după un veac de înlănțuire.

„Se cuvine cinstirea curata acelor bravi luptători ai neamului „nostru cari au grăbit un proces, ce în-târziăia”

Revista ese sub îngrijirea Asociației învățătorilor din Cetatea-Albă și în deosebi, acest număr conține numeroase articole, care tratează problemele școlare: „Adaptarea învățământului la viața locală” semnat de cunoscutul publicist și pedagog A. Culea, apoi „însemnări dintr'o excursiune pedagogică în Germania”; „Individualitate — Personalitate”; „organe de control în învățământul primar”; „Familia ca factor prim în educația poporului”; „O metodă practică”; „Matematica activă” etc.

De relevant articolul „Monografia comunei Plătărești”, semnat de Panait Antohi și Mircea Ispir, urmarea unor studii monografice din județ, o prețioasă contribuție la cunoașterea provinciei noastre.

Cu studii de specialitate, presărată și cu alese articole beletristice, având și o bogată parte informativă, revista învățătorilor din Cetatea-Albă, de sub harnica și inimoasa conducere a d-lui T. Iacobescu, reprezintă muncă, pri-cepere, suflet, jertfă,

Z.

ÎNSEMĂRI

Vasile Conta (1845—1882) pe care întreaga presă românească l'a comemorat cu prilejul împlinirii a cinci zeci ani de la moartea sa, merită să fie pomenit și în această publicațiune cu caracter regional și care ține cu totodinsul să se ocupe de problemele basarabene, cu tendința de a umplea un gol simțit în publicistica românească. Această comemorare este cu atât mai îndreptățită în „V. B.”, că Vasile Conta a fost unul din scriitorii români care a tratat cu multă pătrundere și cu netărmurită iubire chestia Basarabiei. Ne referim la acele articole judicioase pe care le-a publicat V. Conta în „Steaua Dunării” la 1878. Aceste articole au fost scrise cu atâta dragoste și durere pentru provincia noastră, că se creiase chiar o legendă, că Vasile Conta este basarabean de origină *), ceea ce nu corespunde realității, V. Conta fiind născut în satul Ghidăoșeni, jud. Neamțului, dintr'o familie prea modestă de preot și a răzbătut în viață numai mulțumită extraordinarelor sale însușiri. A ajuns să studieze cu mijloace puține și cu totul întâmplătoare la Academia Mihăileană de la Iași, apoi în străinătate — a făcut studii superioare de comerț la Anvers și dreptul la Bruxelles, reușind să scrie la vârsta de 25 ani prima lui lucrare filosofică, pe care au lăudat-o conducătorii sufletești de pe atunci ai Apusului European — Darwin, Soencer, Hæckel, Buhner, Sully Prud'homme și alți proziviști. La vârsta de 28 ani, Vasile Conta a ajuns profesor de drept civil la Universitatea din Iași; la vârsta de 31 ani — deputat, remarcându-se printr'un talent superior de oratorie argumentată, logică, îmbrăcată în frază concisă: la vârsta de 33 ani — ministru de instrucție publică și la 36 de ani membru la înalta Curte de Casație și Justiție; moare la vârsta de 37 ani.

*) În volumul de „Opere Complete”, apărut în 1914, la Sfetea, îngrijii de d Octav Minar, se face această afirmație eronată.

Cu drept cuvânt s'a pus întrebarea, dacă în numărul marilor bărbați ai neamului nostru românesc a mai fost vre-un altui, care pornind dintr'o familie modestă și săracă dela țară și fără sprijin din partea cuiva, să ajungă atât de sus numai prin muncă stăruitoare și prin merite personale? Și pe lângă cariera sa strălucită, Vasile Conta se ocupă, în mijlocul unei societăți indiferente și nepregătite spre a-i gusta opera, cu formularea unei concepții filosofice, care dacă astăzi ni se prezintă prea învechită, pe vremea și atrăgea atenția corifeilor gândirii europene; se ocupă cu ziaristica, făcând o ziaristică superioară, scrie versuri cu caracter filosofic în „Convorbiri Literare”. Toate acestea ni'l arată pe primul filosof român și autorul „Teoriei fatalismului”, „Teoriei undulațiilor universale”, „Originei speciilor”, „Introducerii la Metafizică”, „Bazelor Metafizice” și altor, — într'o lumină frumoasă și dătătoare de nădejdi în viitorul culturii românești.

Profesorul Rădulescu-Motru, re-cunoscut și el ca un creator de concepție filosofică românească, într'un prețios articol consacrat vocațiunii filosofice a lui Vasile Conta scria decurând în revista „România Literară” : „Acea cari se îndoiesc de viitorul culturii românești, să reflecteze un moment numai la destinul acestui filosof Prin sărăcie, boală și nenorocire, el a ajuns să desăvârșească munca la care era chemat”. Prin vocațiile unor aleși ca Vasile Conta se întretine nemurirea spirituală a popoarelor. P. C.

Hipertrofia eului în poezia rusă contemporană. — Este cunoscută tendința sufletului omenesc de a-și exagera valoarea propriei sale personalități. În virtutea acestei tendințe, suntem totdeauna dispuși să credem că faptele noastre sunt cu totul superioare. Dacă acest fapt se produce în mărunte manifestări ale vieții unor personalități fără importanță pentru societate, le întâmpinăm cu un zâmbet subtil în colțul gurei: ele ne apar ca și normale, deoarece din

aceste exagerări ies uneori tendința folositoare de mai bine.

Nu vorbim despre acele personalități pe care o soartă ironică le aruncă unde nu le-ar fi nici odată locul. E vorba despre oameni pe cari, mulți dintre noi, suntem dispuși să-i considerăm în afară de normalitate, despre... poeți!

Nu este vorba de fermecătoarele exagerări ale poetilor care ne fac să petrecem plăcute ceasuri într'un colț de cămin. Suntem deprinși de mult cu suferințele pe cari în mod exagerat ni-le descriu poeții, și chiar ne plac. Asemeni, suntem fermecați de mica importanță pe care discipolii lui Apolo o dau ființei omenești ori decâteori o compară cu divinitatea, sau cu imensa creație a lui Dumnezeu.

Clasicul *Theodor Tiutcev*, contemporan sila Veimar al marelui Goethe, zice:

„Natura nu va ști trecutul însă,
„Nici omul care-între noi abis—
„In fața ei ni-i viața groaznic
strânsa:

„Suntem doar al naturii simplu vis!

Ce bine stă poetului să se considere, în fața veșniciei naturii, **un simplu vis!**

Dar nu tot așa stă cazul cu poeții moderni ai Rusiei. Ei sufăr de o exagerare a valorii personalitatei, vecină anormalității.

Așa de pildă, e *Alexandru Blok*.

Într'un cântec ne spune că el a venit pe lume ca să privească la cer, la munți, la soare sila învăluririle mării. Apoi:

„Am prins tot universu'ntro
privire:

„Eu sunt stăpânul lui!”.

întrucât prin minte-i trec dese revelațiuni, și pentrucă toate gândurile i-s-au născut din suferință, el singur poate cânta pe această lume:

„Să cânte așa, au cui îi stă în
putință ?

„Nu-i nimeni decât eu!”.

Mai mult, el va trăi mai mult de cât însuși Astrul despre care toată lumea zice că a mijlocit viața acestui pământ.

„Ea voi cânta... eu voi cânta de
soare
„Și'n clipa morții lui !"
Această exagerare culminează în
poezia pe care și-o întitulează: „EU!”
și pe care o transcriem, în parte:
„Eu sunt gingășia cuvintelor line!
„Toți ceilalți mi-au fost vestitorii
în tara!
„Eu primul găsit-am a limbii
comoară,—
„Gândiri mincinoase și cugete
fine !
„Eu ? — Râul cu limpede mers !
„Întoarcere neașteptată!
„Eu? — Tunet vioi ca un vers!
„Eu ?—Piatră de preț nestimată !
„Sunt apa ce rupe și totul
cuprinde
„Chemare de codru întins și
umbros,
„Sunt floarea ce vara pe câmpuri
se 'ntinde,
Eu numai pricep si înțeleg cu
folos!”.

Cu mult mai moderată este auto-
tămărirea altui poet rus, nu mai pu-
țin talentat, *Valerii Briusov*, în poe-
zia ce poartă același titlu ca și pre-
cedenta : „EU!”.

„In pâcla contrazicerilor”, poetul
nu și-a sleit forțele. Și nu și-a „ros
nici mintea'n anghrenage grele!” în-
totdeauna a iubit visul și cuvântul,
și a consacrat versurile sale tuturor
zeilor. Dar,

„Am ridicat a mele ruși Astartei și
Gecatei,—
„Pontif suprem, jertfit'am sânge-a
sute de vieți” ..

totuși, pe urrnă mergea la picioa-
rele crucificătorilor și glorifica iubi-
rea tare ca moartea.

Apoi își amintește că în gradinele
liceelor și academiilor, el era;

„Sârguitor școlar, pe mine toți
mă laudară,
„Căci singur eu căutasem farmece
'n cuvinte !”

Umblând prin insula plină de sta-
tuși, a vișărei, urma, când un drum
plin de văpaie, când unul șters de 'n-

tuneric profund, se 'nchină celor mai
corpolenți și se cutremură numai la
presimțirea umbrei lor.

„Eu am iubit și pâcla contrazi-
cerei bizară,
„Și-urzicele fatale cu nesațiu le-am
căutat:
„Pe mine visele și vorbele mă
fermecară,
„Iar versul meu la Zei l'am
consacrat!”.

Consecvent cu sine însuși, Briusov,
poetul de talent și cu renume în ul-
timele decenii ale epocii țariste, s'a
grăbit să se închine actualelor zei
corpolenți ai democrației ruso-so-
vietice.

Dar și inconsecventa poate uneori
ucide...

Mihail J. Pricopie

Amintiri despre A. Pușchin.—Cre-
dincioși programului nostru de a în-
registra tot ce găsim întâmplător
despre trecutul Basarabiei, socotim
util să pomenim despre câteva pa-
gini scrise de bătrânul român basa-
rabeian Zamfir C. Arbare, în revista
ruseasca „Минувшие годы”—Anii tre-
cutului” — Iulie 1908, Petersburg, de-
spre unele amintiri în familia sa a-
supra marelui poet rus Alexandru
S. Pușchin din anii exilului la Chi-
șinău; 1820 — 1823. Aceste amintiri
i'au fost povestite d-lui Z. Arbore
de răposata sa mătușa Ecaterina Z.
Stamo, soră cu răposatul său pă-
rinte—Constantin Zaharie Rally.

Trăsăturile caracteristice ale lui
A. Pușchin, în baza acestor amintiri,
sânt aceleași pe care le cunoaștem
și de aiurea: ușurateca lui înflă-
cărare fata de femei și liberalismul
revoluționar în discuțiile politice. In
consecință, A. Pușchin a făcut de-
clarații de dragoste și Ecaterinei Z.
Stamo — femeie mărunțică, dar cu
trăsăturile fetii foarte expresive,
smadă, cu ochi mari frumoși, foarte
inteligentă și cetită, dar care, având
o cu totul altă concepție asupra ra-
porturilor între bărbat și femeie, a
știut să-i reziste lui Pușchin și să'l
facă să-i rămâie prieten și devotat
și după plecarea sa din Chișinău la

Odesa. O aventură mai puternică și cu rezultate fericite pentru literatură avu A. Pușchin în tabăra de țigani de pe moșia Iurcenii ce aparținea lui Constantin Z. Rally. În această tabără poetul s'a amoretat de frumoasa țigancă, pe care a descris-o apoi în poezia Zamfira. Escapada aceasta a lui Pușchin este povestită cu destule amănunte de informatoarea d-lui Zamfir Rally-Arbore. Ceva mai puțin ni se povestește despre liberalismul, revoluționar al marelui poet. „Oh, il etait tout-a-fait rouge!”—iată fraza ce o spunea Ecaterina Stamo despre Pușchin și mai adăogea că în casa soțului ei—consilierul de colegiu Apostol C. Stamo, când se discuta în prezenta lui Pușchin chestiuni politice, acesta era totdeauna rugat să vorbească francezește,—„pour que les domestiques ne comprennent pas”, pe când în absența lui Pușchin, temele politice erau discutate în limba grecească,

Informațiunile, pe care le căpătăm din amintirile de familie ale d-lui Zamfir C Arbore despre A. S. Pușchin din perioada vieții acestuia la Chișinău, în anii 1820-1823, sânt importante pentru noi și pentru faptul că aflăm ceva și despre o oarecare influență de concepție politică a lui Pușchin asupra celor cu care venea în contact poetul. Astfel părintele d-lui Zamfir Rally Arbore — Constantin Zaharie Rally, pe lângă că era un admirator al lui Voltaire, Jean Jacques Rousseau, Condillac și Byron, în urma prieteniei cu Pușchin și-a căpătat o reputație destul de rea în ochii administrației rusești, ceiace l-a stânjenit mult în carieră, din care cauză a și părăsit-o, plecând în streinătate unde a trăit mușii ani,

P. H.

Generalul Ernest Broșteanu —Zilele trecute a încetat din viață generalul Ernest Broșteanu. Defunctul era un ostaș viteaz, pururea în serviciul comandat al patriei. A luat parte, în calitate de comandant al reg. 53 infanterie, la luptele din Dobrogea, fiind grav rănit cu prilejul unui atac asupra inamicului.

Numele generalului Ernest Broșteanu este strâns legat și de istoria alipirii Basarabiei la România. Defunctul a comandat în anul 1918 divizia 21, care a intrat în Chișinău și a restabilit ordinea în Basarabia bântuită pe atunci de cete netrebnice cari prădau și ucideau.

Trupele de sub comanda sa au avut de dus lupte crâncene în potruva unor detașamente ale armatei roșii cari au încercat să împiedice intrarea armatei naționale în Tighina,

Iată ce spune în această privință comunicatul oficial dat de generalul Broșteanu:

„După violente lupte, pe cari Români nu le-au dorit, dar la care neau silit rezistența neînțeleasă a trupelor bolșevice, azi la 20 Ianuarie 1918 ora 5 dimineata, trupele române după 3 zile de lupte crâncene au ocupat Benderul.

Cetatea și podul sunt în mâinele noastre.

Am căpătat o enormă cantitate de tunuri, arme și munițiuni. Orașul n'a putut fi cruțat de ororile războiului. Pierderile noastre sunt cu totul neînsemnate. Bolșevicii au fost alungați dincolo de Nistru. Pierderile lor se ridică la aproape zece mii de morți”.

Cu moartea generalului Broșteanu, țara pierde pe unul din fii ei cei mai devotați, un ostaș viteaz și un OM cu caracter integru și leal.

A. T.

Tipografia Băncii Centrale Cooperative

Chișinău, str. Principele Nicolae No. 25

CHEMARE.

„Viața Basarabiei” și-a expus programul în primul ei număr. În cadrul aceluia program înțelegem a fi plini de luare aminte față de manifestările scrisului românesc ale vârstarelor născute și crescute pe pământul Basarabiei și care azi s'ar găsi altoite ori unde în cuprinsul României Mari. De aceea îndreptăm chemarea noastră către toți aceștia, îndemnându-i să răspundă la ea.

Faptele bune, faptele de cultură, lucrările de știință și scrisul măestrit ale basarabenilor vor găsi întotdeauna ecou și adăpost în paginile revistei noastre.

Nu vom precupeți nimic și nu ne vom da în lături dela nici un sacrificiu, pentru a putea arăta colectivității românești de pretutindeni comorile sufletești ce zac încă nedeslănțuite în spiritul fraților dintre Prut și Nistru.

Basarabia culturală încă nu s'a manifestat colectiv și nu și-a dat încă măsura puterilor ei. Încurajând pe tinerii ei scriitori și dând posibilitate oamenilor ei de cultură să afirme aci posibilitățile intelectuale ale provinciei noastre, socotim că este pasul care duce la crearea unei atmosfere noi pe un tărâm pe care s'a lucrat până acum disparat și fără ecou.

Chemăm deci pe frații noștri la lucru.

„V.B.”.

Abonamentele și toată corespondența pentru revista „Viața Basarabei” se trimite pe adresa următoare: D-lui Pan. Halippa, str. Iașilor 15, Chișinău.

Redacția și
Administrația Revistei „V. B.”

Colaboratorii revistei „Viața Basarabei” sunt rugați să trimită materialul lor scris citeț și numai pe o parte.

Orele de lucru și de primire la redacția și administrația revistei „Viața Basarabiei” sunt: seara între 6-7.

Redacția și administrația
revistei „V. B.”

Rugăm stăruitor pe prietenii și abonații revistei să o dea spre cetire tuturor doritorilor, îndemnându-i să se aboneze.

La prima cerere, se va trimite oricui numerele apărute.

Rugăm adresa să fie dată exact, arătând și oficiul poștal.

Administrația revistei „V. B.”

Acest număr al revistei „Viața Basarabei” se trimite spre a se lua cunoștință de editura noastră, cu rugămintea cătră adresați de a se abona.

Reținerea numărului acestuia o vom considera ca un consimțământ de a se prenumera printre abonații noștri.

Dață nu doriți să fiți abonat la revistă, rugăm să ne restituiți numerele primite, cu indicația „retur” și fără a rupe adresa veche.

Administrația revistei „V. B.”

Abonamentul: 120 lei pe an; pentru autorități lei 500.

TIPOGRAFIA
Băncii
Centrale
Cooperative

CHISINĂU
str. Principele
Nicolae No. 25
TELEFON 4.73

Prețul 15 lei